



**JAVNA AGENCIJA REPUBLIKE SLOVENIJE  
ZA VARSTVO KONKURENCE**

Kotnikova 28, 1000 Ljubljana

T: 01 478 35 97

F: 01 478 36 08

E: gp.avk@gov.si

www.varstvo-konkurence.si

Številka: 3072-2/2004/132

Datum: 25. 10. 2013

Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence, Kotnikova 28, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Agencija), v senatu, ki ga sestavljajo Andrej Krašek kot predsednik senata ter dr. Aleš Kuhar, Franc Pušenjak in Simon Tantegel kot člani senata, na podlagi 12. in 12.o člena Zakona o preprečevanju omejevanja konkurence<sup>1</sup> (v nadaljevanju: ZPOMK-1), v postopku ugotavljanja kršitve 9. člena ZPOMK-1 (prej 10. člen Zakona o preprečevanju omejevanja konkurence<sup>2</sup>), ki ga je Agencija uvedla proti podjetju Telekom Slovenije, d.d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana, ki ga zastopa Rudolf Skobe, predsednik uprave (v nadaljevanju: Telekom Slovenije) in ki ga po pooblastilu zastopa odvetnik Stojan Zdošek, Miklošičeva 5, 1000 Ljubljana, po uradni dolžnosti na nejavni seji dne 25. 10. 2013 izdaja naslednjo

**ODLOČBO**

- 1. Podjetje TELEKOM SLOVENIJE, d.d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju: Telekom Slovenije), je v časovnem obdobju najmanj od 01. 12. 2002 do 05. 09. 2005 zlorabljalo prevladujoči položaj na medoperaterskem trgu širokopasovnega dostopa z bitnim tokom prek bakrenega omrežja na ozemlju Republike Slovenije s tem,**

**da je operaterjem – internetnim ponudnikom pogojevalo priključitev ADSL s predhodnim zakupom ISDN priključka s strani končnih uporabnikov, čeprav ga ti niso potrebovali in to tehnično ni bilo nujno, saj so obstajale rešitve, s katerimi bi se lahko tej vezavi izognilo, ampak je z njimi odlašalo,**

**ter tako v škodo potrošnikov omejevalo tehnični napredek in pogojevalo sklepanje pogodb s sprejemom dodatnih obveznosti, ki po svoji naravi ali glede na trgovinske običaje niso povezane s predmetom teh pogodb,**

**s čimer je kršilo 9. člen Zakona o preprečevanju omejevanja konkurence (Uradni list RS, 36/08, 40/09, 26/11, 87/11, 57/12, 39/13 - odl. US in 63/13-ZS-K).**

- 2. V postopku presoje kršitve, navedene v 1. točki izreka, se odmerijo stroški postopka kot stroški za izvedenca za opravljeno storitev v višini 991,44 EUR. Navedeni stroški bremenijo stranko, podjetje Telekom Slovenije.**

**Podjetje Telekom Slovenije mora Javni agenciji Republike Slovenije za varstvo konkurence, Kotnikova 28, 1000 Ljubljana plačati stroške postopka v višini 991,44 EUR v roku 15 dni od pravnomočnosti te odločbe na račun št. 011008450174336, sklic 11-16608-7120087.**

<sup>1</sup> Uradni list RS, št. 36/08, 40/09, 26/11, 87/11, 57/12, 39/13 - odl. US in 63/13-ZS-K.

<sup>2</sup> Uradni list RS, št. 99/04 - uradno prečiščeno besedilo.

### 3. Izrek se objavi na spletni strani Agencije.

## Obrazložitev

### I. UVOD

1. V predmetnem postopku, ki se je pričel s sklepom o uvedbi postopka z dne 04. 10. 2004, je Agencija preiskovala časovno obdobje izpred 8-14 let. Ugotovljena kršitev je prenehala 05. 09. 2005, zaradi časovne oddaljenosti obravnavanega obdobja pa je s prekrškovnega vidika absolutno zastarala. Kljub temu pa obstaja legitimni interes za izdajo predmetne ugotovljene odločbe, saj gre za izkoriščevalsko zlorabo, s katero je podjetje Telekom Slovenije omejevalo tehnični napredek in je glede na to, da je navedeno podjetje še danes upravljalec ključne omrežne infrastrukture za zagotavljanje telekomunikacijskih storitev in s tem v položaju, ki mu omogoča ponovne kršitve pravil konkurence, podjetje koristno opozoriti na njegova pretekla protipravna ravnanja. Poleg tega bo predmetna odločba v pomoč oškodovanim potrošnikom pri morebitnih odškodninskih zahtevkih. Za razliko od sklepa št. 3073-9/2002-90 z dne 03. 01. 2011, na katerega se sklicuje podjetje Telekom Slovenije, s katerim je Agencija ustavila postopek ugotavljanja domnevne zlorabe položaja na trgu ozkopasovnega dostopa do interneta, ker je ocenila, da nadaljevanje postopka ne bi bilo smotno, saj je obravnavano ravnanje potekalo v oddaljenem časovnem obdobju od 28. 04. 1998 do 11. 02. 2000 in zaradi zastaranja ni bilo možno izreči globe, gre v predmetnem postopku za storitve širokopasovnega dostopa do interneta, ki so aktualne še danes.
2. Kršitev temelji na kombinaciji več odločitev podjetja Telekom Slovenije glede razvoja svojega omrežja in trženjske politike. Leta 1999 se je najprej odločilo investirati izključno v redkejšega od dveh možnih standardov ADSL opreme – standard po Aneksu B, ki je značilen za države, kjer je velik delež telefonskih priključkov digitalen (ISDN), saj je po tem standardu ADSL omejen na višji frekvenčni pas, da ne bi motil digitalne telefonije. Aneks B torej omogoča uporabo ene (telefonske) bakrene parice za ADSL in ISDN, medtem ko Aneks A omogoča uporabo ene bakrene parice za ADSL in PSTN (navaden analogni telefon). Uporaba obeh standardov hkrati je bila zahtevna in draga. Večina držav na svetu se je odločila za uporabo Aneksa A, le nekatere v Evropi pa tudi za Aneks B, od česar nekatere samo za Aneks B (Nemčija in Slovenija).
3. Za ADSL naj bi bilo primernih vsaj 60% bakrenih paric v dostopovnem telefonskem omrežju Telekoma Slovenije. Na teh je bilo cca. 500.000 telefonskih priključkov, od česar cca. 30.000 digitalnih (ISDN). Glede na izbiro Aneksa B je bil ADSL lahko nemoteno ponujen samo ISDN uporabnikom (ki jih je bilo v času dejanske uvedbe ADSL januarja 2001 okoli 50.000). Za ostale pa bi bilo potrebno bodisi investirati v omrežje bodisi zahtevati od zainteresiranih naročnikov, da zakupijo tudi ISDN priključek. Tudi če je drug operater želel nuditi širokopasovne storitve preko bakrenega omrežja, je morala njegova potencialna stranka najprej zakupiti ISDN priključek pri Telekomu Slovenije.
4. Podjetje Telekom Slovenije se je dalje odločilo, da ne bo investiralo v smeri, da bi lahko ponudilo ADSL tudi tistim, ki ISDN priključka ne potrebujejo, ampak da bo ADSL zagotavljalo samo tistim, ki so pripravljeni zakupiti tudi ISDN priključek. Tekom postopka je bilo ugotovljeno, da je obstajalo več načinov, na katere bi lahko podjetje Telekom Slovenije ponudilo ADSL tudi tem naročnikom. Medtem ko so nekateri dražji in je njihova ekonomska upravičljivost vprašljiva, se je način z univerzalnimi razcepniki izkazal za optimalnega. Takšne razcepnike je strokovna literatura predlagala že v letu 1999, podjetje

Telekom Slovenije pa se je odločilo, da dobavljivosti takih razcepnikov ne bo niti raziskovalo, dokler ni v drugi polovici 2004 posredovala Agencija za pošto in elektronske komunikacije (v nadaljevanju APEK). Podjetje Telekom Slovenije je potem po nabavni ceni po manj kot ■ EUR na kos septembra 2005 sklenilo pogodbe o dobavi navedenih razcepnikov in končno 05. 09. 2005 ponudilo ADSL tudi brez predhodnega zakupa ISDN priključka.

5. Odločitve so s stališča monopolista, ki se je ukvarja na prvem mestu s storitvami telefonije, razumljive, saj so z uvedbo ADSL širokopasovnosti ISDN storitve izgubile svojo poglavitno dodano vrednost v primerjavi s klasično telefonijo (stalnost povezave in možnost hkratnega telefoniranja in dostopa do interneta, večja hitrost prenosa podatkov), zaradi česar bi lahko znatno upadlo povpraševanje po teh od navadne telefonije dražjih storitvah. Medtem ko je prva odločitev – odločitev za Aneks B, čeprav je glede na nizek delež ISDN priključkov nenavadna – še sprejemljiva, nikakor ni sprejemljiva v kombinaciji z drugo odločitvijo, da se ne nabavi univerzalnih razcepnikov in pogojuje ADSL z ISDN priključkom.
6. Podjetje Telekom Slovenije je sicer prvo odločitev zagovarjalo s tem, da ni želelo v slabši položaj postavljati svojih obstoječih ISDN strank, drugo pa s tem, da druge rešitve niso bile ekonomsko upravičljive, saj bi morale zaradi njih stranke plačevati še več kot za ISDN, univerzalni razcepniki, za katere se strinja, da so optimalna rešitev, pa naj ne bi obstajali. Slednje navaja kljub temu, da so navedeni razcepniki navedeni kot možna rešitev v strokovnem članku iz leta 1999, ki naj bi ga sicer podjetje upoštevalo pri odločitvi za uvedbo Aneksa B. Poleg tega članka pa v zvezi s to odločitvijo ni izvedlo nobenih drugih poizvedb glede posledic take odločitve. Dokazni postopek sicer ni z gotovostjo potrdil obstoja teh razcepnikov kot mogoče ustrezne tehnične rešitve za obdobje pred novembrom 2002, ko je European Telecommunications Standards Institute (ETSI) objavil standarde zanje in so bili brez dvoma dostopni na trgu in kompatibilni z ostalo standardno opremo. Najkasneje odlej pa je podjetje Telekom Slovenije z vzdrževanjem vezave ADSL in ISDN kršilo pravila konkurence.
7. Vezava ADSL in ISDN torej ni bila nujna, vendar je zaradi odločitev podjetja Telekom Slovenije to postala. Zaradi izbire ADSL opreme po standardu iz Aneksa B je bilo za razvezo potrebno nabaviti univerzalne razcepnike, česar pa podjetje Telekom Slovenije niti po novembru 2002, ko so ti postali standardizirani, vse do septembra 2005 ni storilo. S tem je tudi drugim operaterjem, ki so do njegovega omrežja dostopali z bitnim tokom, onemogočalo, da bi lahko ponudili ADSL brez ISDN priključka. Tako po dopoljenem ugotavljanju dejanskega stanja Agencija zaključuje, da je podjetje Telekom Slovenije s tem, ko je odlašalo z rešitvami, s katerimi bi se lahko izognilo vezavi ADSL in ISDN, v škodo potrošnikov omejevalo tehnični napredek in pogojevalo sklepanje pogodb s sprejemom dodatnih obveznosti, ki po svoji naravi ali glede na trgovinske običaje niso povezane s predmetom teh pogodb, s čimer je kršilo prepoved zlorabe prevladujočega položaja iz 10. člena ZPOMK oziroma 9. člena ZPOMK-1.

## II. STRANKA POSTOPKA

8. Družba Telekom Slovenije, d.d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana, je podjetje v smislu Zakona o preprečevanju omejevanja konkurence (v nadaljevanju: podjetje Telekom Slovenije), saj je subjekt, ki opravlja gospodarsko dejavnost kot operater na veleprodajnih in maloprodajnih telekomunikacijskih trgih. Podjetje Telekom Slovenije je zgodovinski infrastrukturni operater, ki je nastal leta 1995 z delitvijo nekdanjega državnega monopolista PTT Slovenije na Pošto Slovenije in Telekom Slovenije in ki je bil v sedanjo

statusno obliko kot delniška družba Telekom Slovenije preoblikovan v skladu z Zakonom o lastninskem preoblikovanju podjetij v državni lasti v letu 1998. Primarno se je ukvarjalo z upravljanjem javnega telefonskega omrežja in zagotavljanjem storitev fiksne telefonije, ki jo država zgodovinsko zagotavlja vsem gospodinjstvom. V letu 1996 je prišlo do ustanovitve notranje organizacijske enote Slovenija Online – SiOL, ki je začela tržiti internet. V letu 1999 je bila ustanovljena hčerinska družba SiOL, d.o.o., v 100 % lasti družbe Telekom Slovenije, ki je nudila maloprodajne storitve na trgu širokopasovnega dostopa do interneta.

### III. OPIS POSTOPKA

9. Dne 04. 10. 2004 je Agencija po prijavi potrošnika po uradni dolžnosti izdala sklep o uvedbi postopka ugotavljanja kršitve 10. člena ZPOmK št. 3072-2/2004-8. Agencija je v sklepu navedla, da naj bi kršitev nastala s pogojevanjem zakupa priključka ADSL s hkratnim sprejetjem dodatne obveznosti zakupa priključka ISDN, ki po svoji naravi niti po trgovinskih običajih ni povezan z zakupom priključka ADSL in z navajanjem oz. oglaševanjem zgolj enega komercialnega ponudnika ADSL povezave v internet, in sicer svoje hčerinske družbe SiOL d.o.o., medtem ko ostalih komercialnih ponudnikov v svoji ponudbi za sklenitev naročniškega razmerja ADSL ne omenja. Z opisanim dejanjem naj bi podjetje Telekom Slovenije uporabljalo neenake pogoje za primerljive posle z drugimi poslovnimi partnerji, kar je te partnerje postavljalo ali stilo v konkurenčno slabši položaj, potrošniku pa zmanjševalo izbiro.
10. Agencija je po ugotovitvenem postopku 31. 03. 2008 izdala odločbo št. 3072-2/2004-81, s katero je ugotovila kršitev 10. člena ZPOmK s strani podjetja Telekom Slovenije, saj je to v časovnem obdobju od 17. 01. 2001 do 05. 09. 2005 zlorabljalo prevladujoči položaj na medoperaterskem trgu ADSL širokopasovnega dostopa z bitnim tokom preko bakrenega omrežja v Republiki Sloveniji s tem, da je operaterjem v Republiki Sloveniji, ki so v obdobju od 17. 01. 2001 do 05. 09. 2005 nudili ADSL širokopasovni dostop končnim uporabnikom preko bakrenega omrežja v lasti Telekoma Slovenije, na podlagi Splošnih pogojev za opravljanje storitev v dostopovnem omrežju ADSL, sprejetih s strani uprave Telekoma Slovenije dne 17. 01. 2001, nepravilčno pogojevalo vzpostavitev ADSL povezave in priključka preko svojega omrežja pri končnih uporabnikih, s sprejemom dodatnega pogoja, in sicer predhodne vzpostavitve ISDN priključka, katerega so morali končni uporabniki, ki v času sprejema ponudbe za ADSL dostop niso imeli predhodno sklenjenega naročniškega razmerja s Telekomom Slovenije za ISDN priključek, sami predhodno zakupiti pri Telekomu Slovenije, čeprav tehnično to ni bil nujen pogoj za vzpostavitev ADSL povezave in priključka. Ker je imelo podjetje Telekom Slovenije, v času od 17. 01. 2001 do 05. 09. 2005 prevladujoč položaj na medoperaterskem trgu ADSL širokopasovnega dostopa z bitnim tokom preko bakrenega omrežja, so operaterji, če so hoteli nuditi ADSL širokopasovni dostop končnim uporabnikom preko bakrenega omrežja v lasti podjetja Telekom Slovenije, morali pristati na to, da jim je podjetje Telekom Slovenije šele s tem, ko so končni uporabniki imeli vzpostavljen ISDN priključek, vzpostavilo ADSL povezavo in priključek do končnih uporabnikov. Z navedenim ravnanjem je podjetje Telekom Slovenije kršilo 5. odstavek 10. člena ZPOmK, saj je pogojevalo sklepanje pogodb s sprejemom dodatnih obveznosti, ki po svoji naravi in glede na trgovinske običaje niso bile povezane z vsebino teh pogodb.
11. Hkrati je Agencija postopek v delu ugotavljanja zlorabe prevladujočega položaja podjetja Telekom Slovenije povezane z oglaševanjem zgolj enega ponudnika ADSL povezave v internet, in sicer svoje hčerinske družbe SiOL d.o.o., s sklepom ustavila.

12. Upravno sodišče Republike Slovenije je dne 18. 11. 2009 s sodbo št. U 959/2008-17 ugodilo tožbi podjetja Telekom Slovenije in odločilo, da se odločba Agencije, št. 3072-2/2004-81 z dne 31. 03. 2008 v delu, v katerem je Agencija ugotovila kršitev, odpravi in zadeva vrne v odpravljenem delu Agenciji v ponoven postopek.
13. Sodišče je namreč ugovor podjetja Telekom Slovenije, da je Agencija ugotovila zlorabo prevladujočega položaja na podlagi nepopolno ugotovljenega dejanskega stanja, ocenilo za utemeljen in Agenciji naložilo izvedbo dodatnih dokazov v smeri ugotovitve, ali je investicija podjetja Telekom Slovenije objektivno ekonomsko opravičljiva. Ugotovitev »objektivne ekonomske opravičljivosti višine investicije« naj bi Agencijo lahko vodila v drugačno presojo ravnanja podjetja Telekom Slovenije.
14. V zvezi s tem je upravno sodišče navedlo, »da po določbi 5. odstavka 10. člena ZPOmK zlorabo prevladujočega položaja pomenijo zlasti v tej določbi naštetih primeri. Gre za nezaključen seznam najbolj tipičnih dejanj zlorabe. Zakon sam ne definira pojma zlorabe, zato je potrebno za ugotovitev, kdaj posamezno ravnanje podjetja, ki ima prevladujoč položaj, pomeni zlorabe, izhajati iz presoje ravnanja. Presoja pa se giblje v okviru ugotovitve, ali gre za dopustno ali nedopustno delovanje. Razmejitev med dopustnim in nedopustnim (zlorabo) delovanjem je odvisna od dejavnikov in od stopnje njihove upoštevnosti v konkretnem primeru. Po pravni teoriji je pri razmejevanju med nedopustno zlorabo in dopustnimi ravnanji prevladujočega podjetja relevantno zlasti: koliko je ravnanje omejujoče kot tako oziroma nelojalno; kakšno je normalno ravnanje v gospodarstvu oziroma sektorju; koliko je konkurenca na trgu že omejena zaradi dominanc; kakšni so neposredni in posredni učinki za konkurente ali stranke podjetja; ali je ravnanje podjetja izključitvene narave ali je legitimni odgovor na trg; ali je podjetje ravnalo, upošteva načelo sorazmernosti. Zloraba predpostavlja dve sestavini: po eni strani gre za pravico ali položaj, ki je sam po sebi dovoljen (prevladujoč položaj, ki sam po sebi ni prepovedan); po drugi strani pa gre za določen način izvrševanja pravic ali uporabo položaja. Zloraba pomeni uresničevanje pravice v nasprotju z njenim namenom, ki je, omejitev ali oviranje konkurence. Zloraba mora torej izkazovati protikonkurenčno naravo, torej pomeni ravnanje proti namenu konkurence, to je proti dejavni in učinkoviti konkurenci. Zloraba je torej takšno obnašanje podjetij, ki ne temelji na izvornosti podjetniške ideje ali nadpovprečni ekonomski učinkovitosti. Pogojevanje vzpostavitve ADSL povezave in priključka preko Telekomovega omrežja pri končnih uporabnikih s sprejemom dodatne obveznosti, s predhodno vzpostavitvijo ISDN priključka, je [Agencija] opredelila za ravnanje, ob predhodni ugotovitvi, da tehnično ni nujno vezati ADSL tehnologijo na ISDN (navedeno dejstvo v strokovnem – tehničnem pogledu med strankami ni sporno), za neutemeljeno (nedopustno, nepošteno, neupravičeno) vezavo dveh storitev, vezano na prevladujoč položaj tožeče stranke na medoperaterskem trgu ADSL širokopasovnega dostopa z bitnim tokom preko bakrenega omrežja. Zaključek [Agencije] je, da je tožeča stranka z neupravičeno vezavo ene storitve na drugo pridobila dodatno korist, ker operaterji končnim uporabnikom niso mogli nuditi ADSL širokopasovnega dostopa, ne da bi ti imeli prej ISDN priključek. S tem so bili končni uporabniki primorani dodatno zakupiti storitev ISDN priključka, čeprav ga niso potrebovali oziroma želeli, saj so le na ta način lahko prišli do ADSL širokopasovnega dostopa. Navedeni zaključek tožene stranke temelji na ugotovitvah dejanskega stanja, pri katerem pa se je tožena stranka usmerila zgolj na vprašanje, ali je bilo tehnično nujno vezati ADSL na ISDN tehnologijo. [Podjetje Telekom Slovenije] je tekom postopka predlagalo izvedbo dokazov, s katerimi je želelo utemeljiti, da je bila ob tehničnem stanju omrežja (dostopovno omrežje Telekoma je specifično, ker je bilo zaradi zahtev v preteklem obdobju racionalizacije pri izgradnji omrežij, kot posledica sovlaganj naročnikov, veliko priključkov zgrajenih s PCM opremo, ki ni primerna za nadgradnjo z ADSL storitvami in že v osnovi ni omogočala sočasne

uporabe ADSL; da je bil ob uvajanju vsak ISDN priključek zgrajen na svojem paru vodniku in kot takšen neposredno primeren za nadgradnjo z ADSL; da je zaradi tehničnih značilnosti dostopovnega omrežja dražbe Telekom bistveno večja povprečna zasedenost frekvenčnega spektra v kablu in da so zahteve spektralne in močnostne kompatibilnosti, s tem pa tudi kvaliteta storitev narekovale odločitev, da mora biti širokopasovno dostopovno omrežje Telekoma skladno z ITU-T priporočilom G.922.1 Annex B (ADSL over ISDN), ker bi v primeru, da bi Telekom Slovenije ponujal tudi širokopasovno dostopovno omrežje skladno z ITU-T priporočilom G.922.1 Annex A (ADSL s PSTN), zaradi spektralne in močnostne nekompatibilnosti prihajalo do degradacije obstoječih storitev; da je bila pri ISDN/ADSL močna standardizirana podpora diagnostiki na ISDN priključku - (kapacitivnost, BER, slabljenje, s katero je bilo mogoče že pred samo instalacijo ugotoviti možnost in primernost ponudbe ADSL storitve naročniku, medtem ko PSTN/ADSL omogoča slabšo podpornost diagnostiki bakrenega para in so zato potrebna dodatna testiranja bakrenih parov), obstoječem stanju tehnike (da glede na obstoječe stanje tehnike, ob uveljavitvi ADSL standarda, niso bile definirane, niti niso bile na voljo integrirane rešitve ADSL na strani DSLAM-a za delo v načinu ADSL/ISDN in ADSL/PSTN, zaradi česar bi v primeru ponujanja obeh tipov ADSL to pomenilo fizično uporabo dveh različnih DSLAM-ov na isti lokaciji, posledično pa povečanje stroškov operaterjev pri zagotavljanju širokopasovnih storitev dostopa do interneta in povečanje stroškov storitev) in glede na ravnanje [podjetja Telekom Slovenije] v inkriminiranem obdobju (Telekom je svoje omrežje intenzivno razvijal in vanj vlagal ogromna sredstva tudi v smeri ponujanja ADSL preko PSTN in da je ADSL preko PSTN tudi takoj ponudil, ko je bilo to glede na stanje omrežja in tehnologije možno), ter ob upoštevanju tedanjih investicijskih usmeritev, odločitev o kombinaciji ISDN in ADSL razumna odločitev. [Agencija] je vse predlagane dokaze zavrnila z utemeljitvijo, da je skilcevanje na povečane investicije, ki bi bile potrebne, da bi se lahko zagotovil ADSL tudi preko PSTN, zgolj pavšalno. [Podjetje Telekom Slovenije] ugovarja, da je [Agencija] ugotovila zlorabo prevladujočega položaja na podlagi nepopolno ugotovljenega dejanskega stanja. Njegov ugovor sodišče ocenjuje za utemeljen. Pravna teorija razlaga, da ni vsako ravnanje podjetja s prevladujočim položajem zloraba, na primer ne tisto, ki je povezano z inovacijami, zmanjševanjem stroškov, učinkovitostjo podjetja. V tem naštetem okviru pa so bili predlogi [podjetja Telekom Slovenije] za dopolnitev ugotovitvenega postopka, ki jih [Agencija] ni izvedla, pa bi jih po mnenju sodišča za pravilno ugotovitev dejanskega stanja, torej ali je šlo pri vezavi dveh storitev za nedopustno vezavo, morala. Ugotovljeno dejansko stanje za opredelitev ravnanja [podjetja Telekom Slovenije] kot nedopustnega je pomanjkljivo v smeri ugotovitve, ali bi [podjetje Telekom Slovenije] z izvedbo ADSL/PSTN moralo izvesti investicije v omrežje (glede na tedanje stanje omrežja in stanje tehnologije) in nato oceniti višino investicij glede na strošek končnih uporabnikov, ki priključka ISDN pred izvedbo ADSL niso imeli (končnih uporabnikov s priključkom PSTN), šele ob tem tehtanju (uporaba načela sorazmernosti) torej ugotavljanju ali je višina investicij in drugih potrebnih vložkov podjetja v zagotavljanje dostopa do ADSL/PSTN sorazmerna s koristmi potrošnikov (ob upoštevanju tudi njihovih stroškov pri vezavi ADSL/PSTN, ob predpostavki, da je bil potrošnikom omogočen dostop ADSL/ISDN in tehnični zmogljivosti obeh dostopov), bo mogoče ugotoviti ali zatrjevana investicija s strani [podjetja Telekom Slovenije] izpolnjuje pogoj objektivne ekonomske opravičljivosti. Ugotovitev objektivne ekonomske opravičljivosti višine investicije (s presojo ravnanj podjetja v spornem času - vlaganje v razvoj; ter upoštevanju, da je razvoj tehnike v tem času pripomogel k zmanjševanju stroškov pri vezavi ADSL/PSTN), pa bi lahko pomenila drugačno presojo ravnanja [podjetja Telekom Slovenije], ki je vezalo storitev ADSL/ISDN. Namreč razumno in normalno delovanje podjetja, ki nima namena izkrivljati konkurence in je v okviru svobodne gospodarske pobude (inovacije, zmanjševanje stroškov, učinkovitosti podjetja), ni zloraba. Pred dopolnitvijo dejanskega stanja pa je odločitev o opredelitvi vezave

*ADSL/ISDN kot nedopustnega pogojevanja, zgolj na podlagi ugotovitve, da je bilo tehnično možno vezati ADSL tudi na PSTN, preuranjena.»*

15. Glede na to, da je v skladu s stališčem Komisije in sodno prakso Sodišča EU dokazno breme glede ekonomske utemeljenosti (opravičljivosti) ravnanja, ki ima omejevalne učinke na konkurenco, na stranki, ki to zatrjuje,<sup>3</sup> je treba sodbo upravnega sodišča razumeti tako, da je trditve podjetja Telekom Slovenije o razumnosti odločitve za vezavo ISDN/ADSL ocenilo za verjetne. Zato je bilo treba v ponovnem postopku dodatno preučiti, ali so argumenti, ki jih je tekom postopka ponudilo podjetje Telekom Slovenije, utemeljeni oziroma kažejo na to, da je bila vezava ADSL in ISDN storitve v obdobju od januarja 2001 do septembra 2005 upravičena, čeprav tehnično ni bila nujna, in je torej ravnanje podjetja Telekom Slovenije izpolnjevalo vse pogoje za izjemo od uporabe 9. člena ZPOmK-1.
16. Agencija je najprej vpogledala v dokumentacijo v spisu št. 3072-2/2004 (dokumenti pod številkami od 1 do 106).
17. Dne 03. 01. 2013 je Agencija s sklepom št. 3072-2/2004-107 zahtevala podatke in postavila vprašanja podjetju Telekom Slovenije, ki je na zahtevo odgovorilo dne 30. 01. in 20. 02. 2013 (dokumenta št. 3072-2/2004-108 in 3072-2/2004-110).
18. Dne 24. 04. 2013 je Agencija s sklepom št. 3072-2/2004-111 zahtevala podatke in postavila vprašanja podjetju Telekom Slovenije, ki je na zahtevo odgovorilo dne 13. 05. 2013 (dokument št. 3072-2/2004-112) in dne 21. 05. 2013 (dokument št. 3072-2/2004-113).
19. Dne 02. 07. 2013 je Agencija izdala povzetek relevantnih dejstev (dokument št. 3072-2/2004-114, v nadaljevanju: PRD), ki ga je podjetje Telekom Slovenije prejelo 03. 07. 2013.
20. Dne 04. 07. 2013 je Agencija s strani podjetja Telekom Slovenije prejela prošnjo za vpogled v spis (dokument št. 3072-2/2004-115), na katero je Agencija odgovorila 04. 07. 2013 (dokument št. 3072-2/2004-116) in dne 05. 07. 2013 omogočila vpogled v spis (dokument št. 3072-2/2004-117).
21. Dne 15. 07. 2013 in 16. 07. 2013 je Agencija prejela s strani podjetja Telekom Slovenije prošnji za podaljšanje roka za predložitev izjave na PRD (dokument št. 3072-2/2004-119 in 3072-2/2004-120), kateri je Agencija s sklepom št. 3072-2/2004-122 z dne 17. 07. 2013 zavrnila.
22. Dne 26. 07. 2013 je Agencija prejela izjavo podjetja Telekom Slovenije na PRD (dokument št. 3072-2/2004-124) in dne 01. 08. 2013 njeno nezaupno različico (dokument št. 3072-2/2004-125).

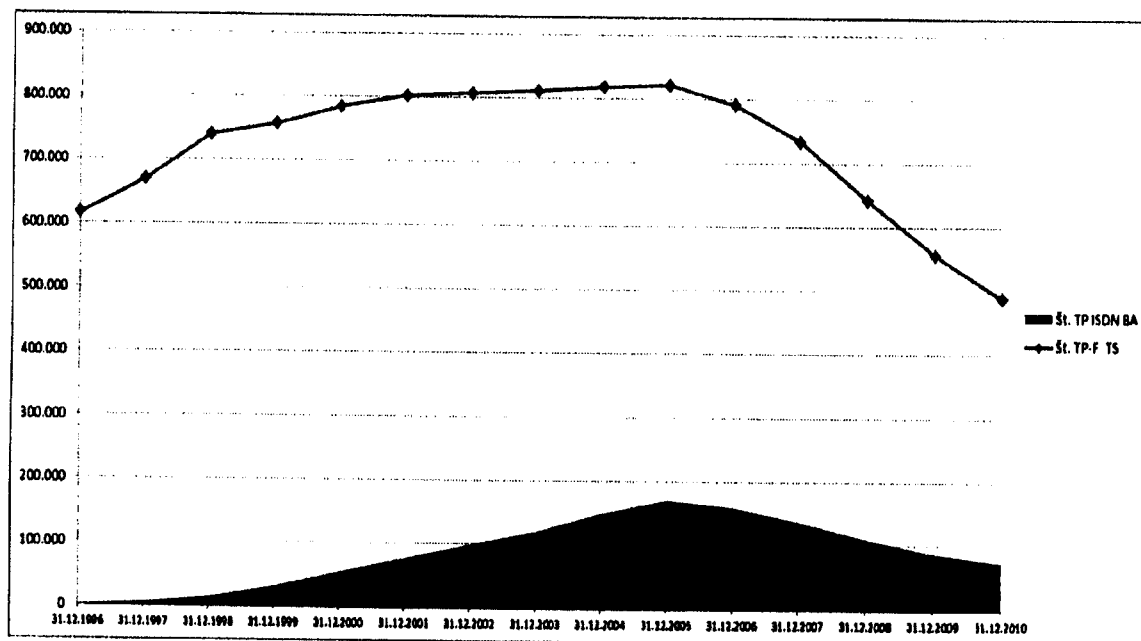
#### **IV. DEJANSKO STANJE**

23. Predmetni postopek se nanaša na zagotavljanje dveh storitev končnim potrošnikom, in sicer govorne storitve fiksne telefonije in širokopasovnega dostopa do interneta na fiksni lokaciji. Medtem, ko so se slednje storitve prek takrat hčerinske družbe SiOL d.o.o. v letu 2000 šele uvajale, je podjetje Telekom Slovenije prve zagotavljalo že od srede 20. stoletja. Bakreno omrežje podjetja Telekom Slovenije je z namenom zagotoviti govorne storitve vsakemu gospodinjstvu nastajalo skozi desetletja vlaganja države (t.i. bakrene

<sup>3</sup> Sporočilo Komisije – Navodila glede prednostnih nalog izvrševanja Komisije pri uporabi člena 82 Pogodbe ES za izključevalna ravnanja, s katerimi prevladujoča podjetja zlorabljajo svoj položaj (Besedilo velja za EGP), Uradni list C 045, 24/02/2009 str. 0007 – 0020, točka 31.

krajevne zanke). Zgodovinsko gledano je tako vsako gospodinjstvo imelo PSTN<sup>4</sup> (navaden analogni) priključek, v letu 1996 pa je podjetje Telekom Slovenije uvedlo in začelo tržiti še digitalne – ISDN<sup>5</sup> priključke. Prek analognih priključkov se zagotavljajo zlasti govorne storitve (podatkovne zgolj ozkopasovno – do 14,4 kbit/sekundo), prek ISDN priključkov pa se zagotavljajo tako govorne storitve kot tudi v manjši meri podatkovne – podatkovne storitve prek omrežja na klic s hitrostjo do 128 kbit/sekundo (dve telefonski liniji po 64 kbit/sekundo). Obe tehnologiji uporabljata isto prenosno infrastrukturo – bakrene vodnike. Leta 2001 je podjetje Telekom Slovenije na svojem bakrenem omrežju uvedlo še tehnologijo ADSL,<sup>6</sup> ki je zaradi svoje prenosne zmogljivosti namenjena predvsem širokopasovnim podatkovnim storitvam. Obe tehnologiji, ki se uporabljata pretežno za govorne storitve, delujeta na nižjem delu frekvenčnega spektra (PSTN do 4 kHz, ISDN pa do 80 kHz), ADSL pa uporablja preostali, višji del frekvenčnega spektra (do 1104 kHz).

24. Iz grafov 1 in 2 je razvidno število vseh telefonskih priključkov in število ISDN priključkov ter razmerje med njima v obravnavanem obdobju. V obravnavanem obdobju je bilo število vseh telefonskih priključkov konstantno okoli 800.000, medtem ko je število ISDN v istem obdobju zrastle iz okoli 30.000 na skoraj 170.000. Prav tako je razvidno, da je število ISDN priključkov v obravnavanem obdobju raslo, po njem pa je padalo.



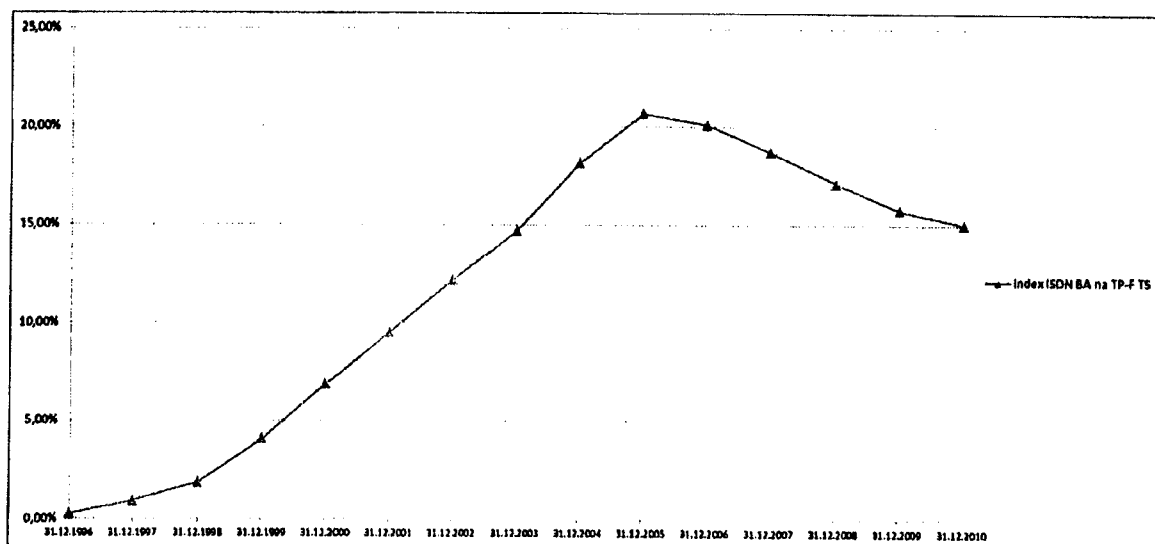
Graf št. 1: Število fiksnih telefonskih priključkov in telefonskih priključkov ISDN BA, vir: Podatki pridobljeni iz dokumentov podjetja Telekom Slovenije in APEK.

<sup>4</sup> Public Switched Telephone Network.

<sup>5</sup> Integrated Services Digital Network.

<sup>6</sup> Asymmetric Digital Subscriber Line. Poleg ADSL se za širokopasovne storitve prek bakrenega omrežja uporabljajo še tehnologije ADSL2+, VDSL, VDSL2, SHDSL, HDSL in druge, pod skupnim imenom xDSL, razlikujejo pa se po prenosni zmogljivosti in občutljivosti.





Graf št. 2: Delež ISDN BA v številu fiksnih telefonskih priključkov, vir: Podatki pridobljeni iz dokumentov podjetja Telekom Slovenije in APEK.

25. ADSL je mogoče zagotavljati preko istih bakrenih vodnikov (paric) kot telefonske priključke, in sicer, kot je razvidno iz mnenja APEK z dne 06. 09. 2007 št. 3072-2/2004-69, bodisi samostojno bodisi v kombinaciji z ISDN ali s PSTN tehnologijo. Pred razmahom IP telefonije (govorne storitve prek internetnega protokola) je potrošnik, ki je želel uporabljati tako govorne storitve kot tudi širokopasovni prenos podatkov, poleg ADSL na svoji bakreni parici potreboval tudi PSTN ali ISDN priključek.
26. Iz prijave potrošnika je izhajalo, da je podjetje Telekom Slovenije neupravičeno vezalo storitev zagotavljanja ADSL ponudniku podatkovnih storitev na predhodni zakup ISDN priključka s strani potrošnika. Tako je moral potrošnik, ki je hotel uporabljati širokopasovne internetne storitve prek ADSL tehnologije, najprej pri podjetju Telekom Slovenije zakupiti še ISDN priključek, ki je stal 105,2 EUR (do aprila 2001 pa 154,4 EUR).<sup>7</sup> To je veljalo za vse potrošnike, ki še niso imeli ISDN priključka pred uvedbo ADSL tehnologije. Šlo naj bi torej za vezano prodajo dveh storitev, čeprav bi za potrebe hkratne uporabe govornih in širokopasovnih storitev potrošniku zadostovala kombinacija PSTN (ki ga že ima) in ADSL. Hkrati naj bi bili s to vezavo oškodovani ostali ponudniki širokopasovnih storitev, saj so bili ti odvisni od storitve ISDN, ki je sami niso mogli zagotoviti, za razliko od njihovega vertikalno integriranega konkurenta podjetja Telekom Slovenije, ki je ISDN ADSL paket lahko ponudil (ponudnik širokopasovnih storitev je bila hčerinska družba Telekoma Slovenije d.d. - Siol d.o.o.). Prijavitelj je v dokaz priložil tudi nekaj časopisnih člankov<sup>8</sup>, v katerih avtorji domnevajo o škodi za potrošnike ter koristi podjetja Telekoma Slovenije, ki jih je imelo s takšno vezavo. Priložil je tudi ponudbo podjetja Telekom Slovenije za sklenitev ADSL naročniškega razmerja s Siol d.o.o. iz leta 2004.
27. Agencija je z dopisom št. 3072-2/2004-14 z dne 08. 12. 2004 zaprosila APEK za izdelavo strokovnega mnenja glede pogojevanja zakupa priključka ADSL s hkratnim sprejetjem dodatne obveznosti zakupa priključka ISDN. APEK sicer mnenja ni izdelala, vendar je dne 18. 11. 2005 posredovala odločbe št. 300-136/2004/32 (dokončnost 21. 06. 2005), št. 300-121/2005/20 (dokončnost 27. 09. 2005) in št. 300-121/2005/21 (dokončnost

<sup>7</sup> Tako izhaja tudi iz odgovora podjetja Telekom Slovenije na zahtevo za posredovanje podatkov (dok. št. 3072-2/2004-108).

<sup>8</sup> Glej priloge k dok. št. 3072-2/2004-25 in št. 3072-2/2004-1.

27. 09. 2005)<sup>9</sup>. Iz slednjih dveh izhaja, da je Telekom Slovenije na upoštevnem trgu dostop do javnega telefonskega omrežja na fiksni lokaciji (za rezidenčne in poslovne uporabnike) operater s pomembno tržno močjo ter da APEK ob preučitvi razvoja tehnologije v obravnavanem obdobju od 01. 01. 2002 do 30. 06. 2004 zaključuje, da za pogojevanje ADSL storitev z ISDN osnovnimi priključki oziroma za dajanje prednosti končnim uporabnikom z ISDN dostopom ne obstajajo dovolj prepričljivi tehnološki razlogi, ter da obstajajo vsi pogoji, da bo Telekom Slovenije lahko ADSL storitve ponujal vsem potencialnim končnim uporabnikom, brez potrebnosti vezave teh storitev na storitev ISDN dostopa. Odločbi nadalje ugotavljata, da morajo končni uporabniki imeti možnost do optimalne uporabe elektronskih komunikacijskih zmogljivosti in Telekom Slovenije ne sme pogojevati storitve ADSL z dodatno storitvijo ISDN naročniškega razmerja, če potrebam uporabnikov zadostuje poleg ADSL storitve le PSTN priključek. V odločbah APEK ni navedla, kdaj so nastopili pogoji za razvezo ISDN in ADSL tehnologij, ugotovi pa, da je Telekom Slovenije s 05.09.2005 že začel nuditi ADSL storitve brez ISDN priključka.

28. Z dopisom št. 3072-2/2004-24 z dne 20. 12. 2005 je Agencija pozvala APEK k dodatni obrazložitvi posredovanih odločb, s katero naj bi predvsem opredelila, kdaj natančno so nastopili pogoji za razvezo ISDN in ADSL tehnologij, česar pa APEK v svojem odgovoru z dne 20. 02. 2006 ni pojasnila.

29. Agencija je dne 22. 06. 2006 s sklepom št. 3072-2/2004-41 za izdelavo izvedenskega mnenja v postopku določila Fakulteto za elektrotehniko, Tržaška cesta 25, 1000 Ljubljana – Katedra za telekomunikacije (v nadaljevanju: izvedenec). Kot izhaja iz sklepa je Agencija izvedencu postavila več vprašanj v zvezi z vezavo ADSL/ISDN priključka. Namen izdelave izvedenskega mnenja v celoti je bil razrešiti vprašanje ali je bila vezava ADSL/ISDN priključka nujna oz. ali bi se lahko ADSL priključek vzpostavil brez vezave na vzpostavitev priključka ISDN oziroma od kdaj je bilo to mogoče.

30. Agencija je dne 30. 08. 2006 prejela izvedensko mnenje, iz katerega med drugim izhaja:

- da je ADSL tehnologija v omrežju Telekoma Slovenije realizirana z Aneksom B, ki v osnovi predvideva spektralno sobivanje z ISDN tehnologijo na enem paru vodnikov do končnega uporabnika, in da danes Telekom Slovenije ponuja tudi ADSL prek PSTN na osnovi Aneksa B,

- da je bilo stanje omrežja Telekoma Slovenije posebno zaradi velikega števila naprav PCM,<sup>10</sup> ki niso omogočale ADSL na PSTN priključkih, zato ADSL tehnologija ob priklopu na telefonskih bakrenih parih PSTN omrežja Telekoma Slovenije d.d. za vse uporabnike ne bi omogočala hkratnega telefoniranja, pošiljanja faksa in deskanja po internetu,

- da je bila ob upoštevanju tedanjih investicijskih usmeritev odločitev v kombinaciji ISDN in ADSL razumljiva rešitev,

- da je ADSL v kombinaciji s PSTN ali ISDN bil do leta 2006 izključno grajen prek samostojnih bakrenih parov,

- da ob uvajanju ADSL niso obstajale standardizirane integrirane produkcijske rešitve dostopovnih multiplekserjev, ki bi omogočale sočasno ponujanje ADSL za ISDN in PSTN uporabnike,

<sup>9</sup> Izmenjava podatkov in informacij z dne 17.11.2005, dok. št. 3072-2/2004-23.

<sup>10</sup> Pulse-code modulation

- da bi bili operaterji v primeru ponujanja obeh tipov ADSL (z ISDN ali PSTN) primorani v povečanje investicij, ker bi to fizično pomenilo uporabo dveh različnih DSLAM na isti lokaciji v omrežju, v primeru, da bi na tem mestu stranke zahtevale različna tipa ADSL. Nove integrirane rešitve omogočajo delovanje v katerem koli ADSL načinu, kar fizično, pomeni, da imamo opravka z enim DSLAM, kjer je delitev izvedena na nivoju vtičnih plošč, ki lahko podpirajo različne ADSL tipe. Torej gre za bistveno sistemsko pocenitev in poenotenje, tudi iz stališča nadzora,

- da PSTN/ADSL omogoča slabšo podporo diagnostiki bakrenega para kot ISDN/ADSL in so zato potrebna dodatna testiranja bakrenih parov.

31. V sklepnih ugotovitvah je izvedenec tako navedel:

*»[.]Logična zaporedja uvajanja so nedvomno PSTN, ISDN, ADSL, xDSL ... Odločitev katero tehnologijo in storitve in v kateri kombinaciji ponuditi na trgu je izjemno kompleksna in je tesno povezana z izbiro poslovno najbolj učinkovitih modelov.*

*Začetki razvoja in testiranja tehnologije ADSL se prekrivajo z intenzivnim uvajanjem in uporabo za tisti čas napredne tehnologije ISDN. V Evropi je bil ISDN ob uvajanju ADSL že relativno močno razširjen, zato so se evropski operaterji primarno usmerili v zagotavljanje ADSL prek ISDN.*

*Odločitev za ADSL prek ISDN je bila, poleg tehnoloških momentov, razumljiva tudi s stališča poslovnega odnosa do naprednih uporabnikov, ki so že imeli ISDN in so ga s povečanjem potreb lahko hitro nadgradili v ADSL. V primeru, da bi bila v začetku uvajanja ADSL sprejeta odločitev za ADSL prek PSTN, bi bili prav napredni ISDN uporabniki v slabšem položaju, ker bi ADSL dobili kasneje kot PSTN uporabniki. Navedena dejstva potrjujejo, da slika te problematike ni črno-bela ter da so bile dileme o kombinaciji starih in novih tehnologij in storitev velike. Ključni elementi so zrelost tehnologij in stopnja penetracije določenih tehnologij, stanje fizičnega dostopnega omrežja in poslovno ekonomska upravičenost investicij. Za zagotavljanje kakovosti storitev je pomemben, poleg standardnih parametrov, tudi medsebojni elektromagnetni vpliv v dostopovnih vodnikih.*

*Ugotovljamo, da je bil postopen prehod, z upoštevanjem zrelosti tehnologij, stanja fizičnega dostopnega omrežja in upravičenostjo investicij razumljiv in strokovno sprejemljiv. Celovit odgovor na to kompleksno vprašanje pa so poleg tehnoloških bistveni tudi ekonomski elementi[...]*«

32. V spisu se nahaja dokument št. 3072-2/2004-65, kjer je Agencija že dne 19. 02. 2001 z dopisom zaprosila tedanjo Upravo RS za telekomunikacije (v nadaljevanju: URST) , naj med drugim pojasni, ali je ADSL tehnologija tehnično pogojevana s tehnologijo ISDN oz. ali je ADSL tehnično izvedljiv brez ISDN. V dopisu Uprave RS za telekomunikacije z dne 01. 03. 2001, je v drugi točki pojasnjeno, da uporaba ADSL v tehničnem pogledu ni pogojena s predhodno uporabo ISDN in da je ADSL tehnično izvedljiv tudi brez uporabe ISDN. Smiselno oz. ekonomsko upravičeno je sicer, da se ADSL dogradi dodatno (paralelno) k obstoječemu ISDN ali analognemu priključku, lahko pa ADSL deluje tudi na samostojni parici.

33. Agencija je dne 11. 09. 2007 s strani APEK-a prejela odgovor na zaprosilo za mnenje z dne 24. 08. 2007 - mnenje z dne 06. 09. 2007 glede vezave ADSL in ISDN tehnologije (dok.št. 3072-2/2004-69), iz katerega izhaja, da vezava ADSL/ISDN tehnično ni bila nujna.

34. V odgovoru na prvo vprašanje APEK odgovarja, da delujeta tehnologiji ADSL in ISDN popolnoma neodvisno ena od druge in da na isti parici lahko deluje samo ISDN, samo

ADSL ali pa oba hkrati, pri čemer se med sabo načeloma ne motita in ne potreujeta eden drugega za svoje delovanje.

35. V odgovoru na drugo vprašanje APEK odgovarja, da tehnologije PSTN, ISDN in ADSL delujejo vsaka na svojem frekvenčnem območju in da se načeloma med sabo ne motijo, razen če je v istem kablu preveliko število ADSL sistemov lahko prihaja do motenj.
36. V odgovoru na tretje vprašanje APEK odgovarja, da drži trditev, da ADSL deluje bolje oz. hitreje brez ISDN-a. Hkrati pojasnjuje, da je kombinacija ADSL s PSTN priključkom s tehničnega vidika primernejša, saj ADSL v tem primeru lahko izkoristi frekvence že od 25 kHz dalje, medtem ko pri delovanju skupaj z ISDN lahko ADSL uporabi frekvence šele od 138 kHz dalje.
37. V odgovoru na peto vprašanje APEK odgovarja, da vezava ADSL na ISDN sploh ni nujna oziroma potrebna ne glede na tedanje in ne glede na sedanje stanje v omrežju Telekom Slovenije.
38. V odgovoru na šesto vprašanje APEK odgovarja, da tehnično gledano ADSL ni nadgradnja ISDN, temveč je nov samostojen sistem, ki ima čisto druge tehnične parametre kot so pri ISDN. V storitvenem pogledu pa ADSL omogoča širši nabor storitev in je v tem smislu nadgradnja sistemov ISDN in PSTN, ki imata manjši nabor storitev.
39. V odgovoru na deseto vprašanje APEK odgovarja, da bi bilo v obdobju od 2001 do 05. 09. 2005 tehnično možno priključiti na bakreno parico tehnologijo ADSL brez pogoja, da ima naročnik PSTN ali ISDN priključek, torej samo ADSL priključek. Navaja torej, da ADSL lahko deluje popolnoma samostojno brez PSTN ali ISDN. Takšen način izrabe naročniške (bakrene) parice se imenuje goli DSL (naked DSL).
40. V odgovoru na enajsto vprašanje APEK odgovarja, da bi morebitna testiranja s strani Telekom Slovenije glede delovanja ADSL tehnologije v povezavi z PSTN in ISDN morala nedvomno pokazati, da je uvajanje ADSL v omrežje Telekom Slovenije možno.
41. V odgovoru na dvanajsto vprašanje APEK odgovarja, da glede na to, da ne obstajajo nobeni tehnični razlogi (ne v dostopnem omrežju in ne glede opreme), zaradi katerih bi na isti parici poleg ADSL moral delovati tudi ISDN, zato 5. 9. 2005 niso mogle nenadoma nastopiti neke okoliščine, zaradi katerih ta vezava ne bi bila več potrebna.
42. V odgovoru na trinajsto vprašanje APEK odgovarja, da država načeloma ne regulira tehničnih rešitev oziroma, da ni tehničnih pogojev za ADSL tehnologijo in jih tudi v preteklosti ni bilo. Obstajajo pa mednarodni standardi, ki jih operaterji uporabljajo po lastni presoji.
43. V odgovoru na štirinajsto vprašanje APEK odgovarja, da mu med državami članicami EU ni poznana nobena praksa pogojevanja xDSL<sup>11</sup> tehnologij z ISDN tehnologijo.
44. V zadnjem odstavku APEK demantira navedbe v študiji Nataše Kump (Trg telekomunikacij v Sloveniji z vidika politike varstva konkurence, marec 2004), kjer je navedena napačna trditev, da ADSL potrebuje obstoječi ISDN priključek. APEK navaja, da študija morda »meša« tehnične zahteve s komercialno prakso družbe Telekom Slovenije, v vsakem primeru pa je ta trditev v študiji zavajajoča in, kot je zapisana, ne drži.

---

<sup>11</sup> Poleg ADSL se za širokopasovne storitve prek bakrenega omrežja uporabljajo še tehnologije ADSL2+, VDSL, VDSL2, SHDSL, HDSL in druge, pod skupnim imenom xDSL, razlikujejo pa se po prenosni zmogljivosti in občutljivosti.

45. V zvezi s tem mnenjem APEK z dne 06. 09. 2007 je podjetje Telekom Slovenije navedlo, da APEK ni izvedenec ter da je mnenje protislovno in v nasprotju z nekaterimi drugimi ugotovitvami same APEK. Ugotovitev APEK, da ni znano, da bi obstajale kakšne tehnične posebnosti za zagotavljanje ADSL preko PSTN v Republiki Sloveniji, naj bi bila v nasprotju z:
- ugotovitvijo v odločbi št. 300-121/2005/20 z dne 12. 09. 2005 (str 19, 2 odst.) in v odločbi št. 300-121/2005/21 z dne 12. 09. 2005 (str 19, 8 odst), kjer ugotavlja, da se je v obdobju od pričetka trženja ADSL do danes dostopovno omrežje stalno posodabljal;
  - z odgovori APEK v dopisu z dne 16. 02. 2006 (dok. št. 3072-2/2004-31), kjer je APEK opozorila na specifično omrežja Telekoma Slovenije zaradi velikega števila vgrajenih PCM multipleksorjev, ki jih je potrebno odstraniti, in navedla, da se je za naložitev sektorske obveznosti odločila šele po preveritvi stanja v času odločanja, in izrecno, da pred tem neprimernosti pogojevanja ADSL z ISDN ni ugotovila;
  - z odgovorom APEK v dopisu z dne 05. 01. 2005 (dok. št. 300-79/2004), iz katerega izhaja, da je pri uporabi teh tehnologij posebej kompleksno vprašanje delovanja tehnologij v dostopovnem omrežju, kjer prihaja do različnih vplivov tehnologij, in da je po informacijah Telekoma Slovenije v njihovem dostopovnem omrežju izjemno velik odstotek realiziranih priključkov preko PCM naprav.
46. Dalje, naj bi bila v nasprotju s trditvami iz drugih mnenj regulatorja trditve APEK, da se »ISDN in ADSL med sabo načelno ne motita in ne potreujeta eden drugega za svoje delovanje«. Tej trditvi Agencija ni dala velike teže, saj je odgovor očitno odvisen od konteksta – natančneje, ali se upošteva uporaba Aneksa A ali Aneksa B.
47. Nasprotno stališču iz mnenja APEK z dne 06. 09. 2007 naj bi bilo tudi stališče iz dopisa APEK z dne 21. 09. 2004, št. 300-79/2004/6, v katerih povzema odgovor podjetja Telekom Slovenije z dne 03. 09. 2004 (dok. št. 3072-2/2004/7), zakaj pogojuje priklp storitve ADSL s storitvijo ISDN ter kje so omejitve storitve ADSL pri naročnikih, ki imajo le PSTN priključek. Podjetje Telekom Slovenije je v svojem dopisu med drugim navedlo, da specifičnost omrežja zaradi velikega števila vgrajenih PCM sistemov, bistveno večje povprečne zasedenosti frekvenčnega spektra v kablu, problemom presluhov s tem v zvezi, zaradi česar bi dodatno vključevanje nekompatibilne opreme vodilo do resnih posledic znižanja performans v frekvenčnem področju ISDN; dodatno pa je potrebno upoštevati, da gre v primeru Aneksa A in Aneksa B tudi za različne naprave (ATU-R naprave, razcepnike, naročniške enote). Poleg tehničnih problemov pa bi razširitev zagotavljanja ADSL preko PSTN neposredno pomenila tudi povečanje investicij.
48. Glede slednjega Agencija ugotavlja, da ne gre za nasprotni stališči APEK, ampak gre pri dopisu APEK z dne 21. 09. 2004 za stališče podjetja Telekom Slovenije. Katero je relevantno za presojo ravnanja podjetja Telekom Slovenije, pa je predmet tega ugotovitvenega postopka.
49. Skladno z izvedenčevim mnenjem je, da se ob uporabi opreme po Aneksu B ADSL in ISDN ne motita. APEK, izvedenec in strokovni članek pa so si enotni glede tega, da bi lahko prihajalo do motenj zaradi presluhov med paricami v kablu zaradi ADSL priključkov, ki uporabljajo različne standarde (Aneks A in B).
50. Tehničnih posebnosti v primerjavi z omrežji operaterjev v drugih državah, zaradi katerih bi bila *a priori* nemogoča izbira standarda za ADSL iz Aneksa A (ADSL over PSTN), dokazni postopek ni pokazal. Za Aneks B se je konec leta 1999 odločila uprava Telekoma Slovenije, po navedbah podjetja Telekom Slovenije zato, ker ni hotelo degradirati

*obstoječih ISDN uporabnikov in ker zaradi PCM opreme ne bi mogli zagotoviti ADSL vsem, ki imajo PSTN priključke. Agencija v zvezi s tem meni, da uporabnikom, ki zaradi PCM nimajo proste parice, ne bi mogli zagotoviti niti ISDN niti ADSL, zato ti ne bi smeli biti relevantni pri odločitvi. Podjetje Telekom Slovenije torej niti ne trdi, da bi bila uporaba zgolj Aneksa A nemogoča, ampak da bi s tem degradiralo obstoječe ISDN uporabnike (ki jih opredeljuje kot napredne), ker bi morali ti za ADSL preiti na PSTN, v nasprotnem pa bi prihajalo do presluhov in znižanja performans v frekvenčnem področju ISDN. Operaterji v drugih državah teh pomislov niso imeli (zlasti ne v državah z nizkim odstotkom ISDN priključkov). Kot pa izhaja iz nadaljevanja, sama neizbira Aneksa A ni odločilna za ugotovitev kršitve.*

51. Podjetje Telekom Slovenije kar iz dejstva, da je APEK šele z odločbama z dne 12. 09. 2005 Telekomu Slovenije naložila, da ne sme dajati prednosti pri nujenju in dostopu do ADSL storitev končnim uporabnikom ISDN dostopa pred končnimi uporabniki PSTN dostopa, sklepa, da je pred tem APEK tudi sama štela, da naložitev tovrstne obveznosti glede na tedanje stanje omrežja in naprav, ni bila mogoča in v nobenem primeru ne bi prestala testa sorazmernosti skladno z zahtevo iz 22. člena ZEKom.<sup>12</sup> Na oceno dokaza »mnenja APEK z dne 06. 09. 2007« takšno sklepanje ne more vplivati. Ker ne gre za dve jasno izraženi nasprotujoči si stališči iste ustanove, ni potrebno zasliševati avtorjev obeh dopisov, kot to predlaga podjetje Telekom Slovenije.
52. Za obstoj kršitve pravil konkurence je nepomembno, ali je regulator (APEK) podjetju dejansko naložil kako obveznost. Prav tako ni mogoče sklepati, da odsotnost regulatorne odločbe pomeni, da pravila konkurence niso kršena.
53. Mnenje APEK je Agencija torej upoštevala, saj gre za institucijo, ki je v sektorju elektronskih komunikacij regulator in ki se med drugimi ukvarja tudi s tehničnimi vprašanji glede telekomunikacijskih tehnologij. Navedbe podjetja Telekom Slovenije o neverodostojnosti mnenja zaradi nekonsistentnosti stališč pa so se izkazale za neutemeljene, saj je mnenje strokovno in ne vzbuja dvoma v nepristranskost, seveda pa je zaradi splošne narave izraženih stališč za popolno ugotovitev dejanskega stanja treba upoštevati tudi druge dokumente iz spisa.
54. V odgovorih na vprašanja iz zahteve za posredovanje podatkov (dok. št. 3072-2/2004-108) je podjetje Telekom Slovenije navedlo da *se je odločilo za vpeljavo tehnologije ADSL po standardu ITU-T G.992.1 Aneks B (ADSL over ISDN) zaradi ISDN priključkov. ADSL po Aneksu B je narejen za telekomunikacijska bakrena omrežja, v katerih se uporablja ISDN, ter omogoča, da se lahko na linijo poleg tehnologije ISDN doda še tehnologijo ADSL. V primeru, da bi izbrali ADSL po Aneksu A, bi tehnologijo ADSL lahko nudili le uporabnikom, ki imajo PSTN telefonijo. Obenem bi se zaradi presluha pojavile degradacije obstoječih storitev pri uporabnikih ISDN storitev. ADSL po obeh aneksih pa zaradi medsebojne nekompatibilnosti ni mogoče uporabljati hkrati, saj en drugemu povzročata presluh oziroma šum, ki se kaže kot degradacija (zmanjšanje) prenosne hitrosti in tudi nestabilnost povezave. Zmanjšanje prenosne hitrosti in nestabilnost povezave se pri storitvah uporabnikov lahko kaže kot izpadi ali zmanjšanje hitrosti interneta....*

*Uprava je med oktobrom 1999 in januarjem 2000 sprejela poslovno odločitev, da se preneha testirati opremo za Aneks A in da se ADSL omogoči samo ISDN naročnikom. Na vprašanje, ali je imelo podjetje Telekom Slovenije izdelano analizo, na podlagi katere je bila sprejeta odločitev in po katerih kriterijih se je merila ustreznost odločitve, je podjetje Telekom Slovenije odgovorilo: »da posebna analiza pri postopku odločitve ni bila*

<sup>12</sup> Zakon o elektronskih komunikacijah.

narejena. V tistem času pa je že bil objavljen članek »Simulation of Asymmetric Digital Subscriber Line v reviji British Telecommunication Engineering, 1999, 18, 2, 155-153«, v katerem je opredeljena poslovno tehnična ustreznost odločitve in nakazana rešitev za operaterje z visoko penetracijo ISDN.

V času uvedbe ADSL preko ISDN s tehničnega vidika še ni bilo na tržišču univerzalnega ETSI splitterja, ki bi omogočal priključevanje tako ISDN kot POTS<sup>13</sup> z ADSL AnnexB modemi. V primeru, da bi se šlo v drugačen model, bi bili obstoječi ISDN naročniki degradirani. Optimalna rešitev bi bila, da bi že v samem začetku leta 2000 obstajala tehnična rešitev (tj. dobavljiv standardiziran univerzalni razcepnik) za operaterje z visoko penetracijo ISDN. Tako bi se izognili kasnejšim stroškom dodatnih naročil, ko je tak univerzalni razcepnik postal dobavljiv.

Telekom Slovenije je pričel z uvajanjem širokopasovnih ADSL povezav na podlagi modela gostote pokrivanja naročnikov z ISDN naročniki. Ta je bil takrat smiseln in edini zanesljiv model določitve koncentracije prometa.

Poleg tega ISDN zahteva večjo kakovost vodov, kar je pogoj tudi za ADSL priključek. To je tudi eden od razlogov, zakaj rešitev POTS - ADSL ni bila ponujena že v začetku.<sup>14</sup>

55. Na zahtevo Agencije je podjetje Telekom Slovenije predložilo tudi prevod strokovnega članka avtorjev Gaetana Vespasiana in Marie Stelle Iacobucci iz leta 1999: »Simulacija asimetričnega naročniškega voda«.

56. Na vprašanje o vzrokih za spremenjeno tržno politiko po 05. 09. 2005 je podjetje Telekom Slovenije navedlo, da je »do operativnih premikov za spremenjeno tržno politiko prišlo šele avgusta 2005 po nastopu nove uprave Telekom Slovenije, d.d., ki je kmalu po nastopu svoje funkcije začela s pripravami za razvezo poleg tega prej tudi niso obstajali univerzalni razcepniki.

Z dobavo ustreznih razcepnikov na podlagi pogodbe z dne 03. 03. 2005 št. 961-06-05-3736 (v prilogi) in izdanih Dovoljenj za uporabo v omrežju TS (interni atest, zapisna št. 134 in 135 - v prilogi) z dne 12. 08. in 18. 08. 2005 je Telekom Slovenije, d.d. z dnem 05. 09. 2005 zanesljivo lahko ponudil razvezo.«

57. Na dodatno vprašanje je dne 10. 05. 2013 (dok. št. 3072-2/2004-112, vprašanje 2.10) podjetje Telekom Slovenije odgovorilo, da je razcepnike v letu 2005 kupilo pri družbi LE-TEHNIKA, d.o.o., Kranj (po predhodnem preizkusu delovanja in skladnosti). »Prve COMBO razcepnike je ta družba proizvedla 11. 05. 2004 in so bili po vedenju Telekom Slovenije, d.d. prvi na slovenskem trgu.«

58. Glede na pojasnila izvedenca, APEK in podjetja Telekom Slovenije<sup>15</sup> je ADSL tehnologijo mogoče ponujati po dveh standardih, in sicer po t.i. Aneksu A (standard omogoča souporabo ADSL in PSTN na eni liniji, pri čemer ADSL uporablja ves frekvenčni prostor nad 25 kHz) in po Aneksu B (standard omogoča souporabo ADSL in ISDN na eni liniji, pri čemer ADSL uporablja ves frekvenčni prostor nad 138 kHz).<sup>16</sup>

<sup>13</sup> Kratica predstavlja analogno telefonijo (Plain old telephone service).

<sup>14</sup> Stran 13 odgovora na zahtevo za posredovanje podatkov, dok. št. 3072-2/2004-108 z dne 29. 01. 2013.

<sup>15</sup> Glej npr. dopis Telekom Slovenije APEK z dne 03. 09. 2004 (dok. št. 3072-2/2004-7)

<sup>16</sup> Telecommunication standardization sector of ITU-T G.992.1 (06/99), Series G: Transmission systems and media, digital systems and networks.

59. Kot to navaja podjetje Telekom Slovenije in kot ugotavlja izvedenec ter kot izhaja iz strokovnega članka »Simulation of Asymmetric Digital Subscriber Line«<sup>17</sup>, je potrebno glede na izbiro standarda uporabiti različne naprave<sup>18</sup>.
60. Za uporabnike, ki želijo širokopasovne podatkovne storitve, za govorne storitve pa bi radi obdržali ISDN priključek, je treba torej uporabljati ADSL opremo, ki ustreza standardu iz Aneksa B. Za uporabnike, ki želijo širokopasovne storitve, govornih storitev pa bodisi ne potrebujejo bodisi jim zadostuje klasična PSTN telefonija, pa zadostuje oprema po Aneksu A. V zvezi s tem je uprava Telekom Slovenije med oktobrom 1999 in 14. januarjem 2000 sprejela poslovno odločitev, da se preneha testirati opremo za Aneks A in da se ADSL omogoči samo ISDN naročnikom.<sup>19</sup>
61. V skladu s to odločitvijo je 17. januarja 2001 uprava sprejela Splošne pogoje za opravljanje storitev v dostopovnem omrežju ADSL, v katerih je določeno, da se storitve v dostopovnem omrežju ADSL nudijo v skladu z Aneksom B ter da ADSL predstavlja nadgradnjo obstoječega priključka ISDN.<sup>20</sup> Storitve širokopasovnega prenosa podatkov je podjetje Telekom Slovenije (kot storitve družbe Siol d.o.o.) prodajalo samo tistim svojim uporabnikom, ki so že imeli ISDN, tistim, ki ga niso imeli, pa pod pogojem, da so predhodno pri njem zakupili ISDN priključek, saj sicer v skladu s Splošnimi pogoji vzpostavitve ADSL povezave in priključka ni bila možna. Dostop do ADSL širokopasovnega dostopa do interneta končnim uporabnikom, so poleg Podjetja Telekom Slovenije (SIOL d.o.o.) ponujali tudi drugi operaterji (ISP- internet service providers), s tem da je podjetje Telekom Slovenije tudi njim vzpostavilo ADSL povezavo preko svojega omrežja in priključek pri končnih uporabnikih pod pogojem, da so pri Telekomu Slovenije zakupili ISDN priključek.
62. Podjetje Telekom Slovenije omejitev izbire na kombinacijo ADSL z ISDN pojasnjuje s tem, da bi v primeru proste izbire lahko prišlo do sočasne uporabe dveh tehnologij (standard po aneksih A in B) v istem kablu, zaradi česar bi prišlo do motenj oz. presluhov.
63. Tudi iz izvedenskega mnenja in zgoraj navedenega strokovnega članka skladno izhaja, da je hkratna uporaba obeh standardov v istem kablu zahtevna in lahko povzroči presluhe, zato je delovanje storitev lahko motena. ADSL po Aneksu A namreč deluje tudi na frekvenčnem območju od 25 kHz do 138 kHz, zato ga lahko moti ISDN iz sosednje parice.
64. Izbiro Aneksa B utemeljuje s tem, da ni hotelo degradirati obstoječih imetnikov ISDN priključkov, saj ob uporabi tehnologije ADSL po standardu iz Aneksa A, ti uporabniki ne bi mogli uporabljati ADSL-a oziroma bi se bili prisiljeni vrniti na PSTN telefonijo. Omejitev na zgolj to možnost pa utemeljuje s tem, da naj bi bila hkratna uporaba tehnologij po obeh standardih zaradi potrebe po različni opremi predraga, razcepniki, ki bi omogočali hkratno uporabo obeh kombinacij (t.i. univerzalni razcepniki (»combo splitterji«) ISDN/ADSL in PSTN/ADSL), pa naj še ne bili obstajali.<sup>21</sup>
65. Podlaga za odločitev naj bi bil strokovni članek »Simulation of Asymmetric Digital Subscriber Line« oz. »Simulacija asimetričnega naročniškega voda«<sup>22</sup>. V njem avtorja

<sup>17</sup> Glej dokument št. 3072-2/2004-108 z dne 29. 01. 2013, priloga in prevod v prilogi dokumenta št. 3072-2/2004-113 z dne 17. 05. 2013

<sup>18</sup> ATU-R naprave, razcepniki na naročniški strani in na strani omrežja, različni naročniški vtični enoti (ATU-C) v DSLAM-u.

<sup>19</sup> Razvidno iz Dopisa direktorja sektorja za prodajo poslovnim uporabnikom z dne 14. 1. 2000, ki je priloga k dokumentu št. 3072-2/2004-108 z dne 29. 01. 2013.

<sup>20</sup> Glej 3. člen splošnih pogojev.

<sup>21</sup> Odgovor na vprašanje 2.8 v dokumentu št. 3072-2/2004-108 z dne 29. 01. 2013.

<sup>22</sup> Priloga k dokumentu 3072-2/2004-113 z dne 17. 05. 2013.



ugotavljata, da ni verjetno, da bodo stranke, ki uporabljajo ISDN prešle na nazaj na PSTN priključek, ko bodo hotele začeti uporabljati ADSL za visokohitrostni dostop. Dalje ugotavljata, da je zaradi pojava presluhov v primeru kolokacije ADSL preko PSTN linije z ADSL preko ISDN linije soobstoje obeh rešitev v istem skupku vodov zahtevna. Uporaba obeh tehnologij zahteva dodatno opremo tako na strani centrale, kot na lokaciji uporabnika.

66. Vendar članek nikjer ne omenja vezave ADSL na ISDN oziroma siljenje potrošnikov v zakup ISDN priključka, čeprav ga nočejo oziroma ne potrebujejo, kot možne rešitve. Nasprotno, navaja možne rešitve za zagotavljanje ADSL-a čim širšemu krogu potrošnikov glede na stopnjo razširjenosti (penetracije) ISDN.
67. Za države z nizko stopnjo penetracije avtorja predlagata prilagoditev navodil za izbiro paric, da omogočajo sprejem dodatnega bližnjega presluha, vendar bi morale v tem primeru stranke, ki bi želele nadgraditi PSTN na ISDN in ohraniti ADSL storitev, spremeniti strojno opremo. V tem primeru bi torej stranka, ki želi imeti ISDN poleg ADSL-a morala investirati v novo opremo (modem). Na slabšem bi bile torej stranke, ki bi iz katerega koli razloga hotele imeti ISDN poleg ADSL, čeprav je uporaba ISDN za dostop do interneta (ozkopasovni do 128 kbit/s), kot ugotavlja APEK, nesmiselna<sup>23</sup>. Takih strank zato verjetno ne bi bilo veliko. Podjetje Telekom Slovenije je v izjavi na PRD pojasnilo, da je ta rešitev z izbiro paric, ki se omenja v članku, vezana na vprašanje obstoja ustreznega informacijskega sistema, ki pa ga v spornem obdobju podjetje Telekom Slovenije ni imelo. Vlaganja v tak sistem pa glede na spodaj navedeno rešitev verjetno niso ekonomsko upravičena.
68. Po izjavah podjetja Telekom Slovenije naj bi bila penetracija v Sloveniji v času odločitve visoka, zato bi bilo treba slediti drugemu predlogu iz članka za države z visoko stopnjo penetracije in nabaviti »univerzalne razcepnike, ki jih nudijo proizvajalci strojne opreme. Gre za prirejen filter, ki omogoča potencialno nadgradnjo oz. prehod nazaj brez potrebe po spremembi strojne opreme.«<sup>24</sup> Glede na odgovore podjetja Telekom Slovenije pa naj standardizirani univerzalni razcepniki ne bi obstajali pred letom 2004 oziroma naj ne bi bili dobavljivi na slovenskem trgu.
69. Vendar penetracija v Sloveniji konec leta 1999 ni bila visoka. V času odločitve za Aneks B je bilo okoli 30.000 ISDN uporabnikov,<sup>25</sup> kar predstavlja 4,2% telefonskih priključkov.<sup>26</sup> V Nemčiji, ki je poleg Slovenije enak redkih držav na svetu, ki uporablja izključno modeme po standardu iz Aneksa B, je bilo v istem obdobju takih priključkov 25%<sup>27</sup>. Podjetje Telekom Slovenije je v točki 130 izjave na PRD poudarilo, da je bilo v Nemčiji veliko poslovnih uporabnikov, kar pa je glede na to, da je pomembna razširjenost ISDN v omrežju v času, ko se je uvajala ADSL tehnologija, nepomembno. Agencija je primerjala kumulativne (rezidenčne in poslovne uporabnike v Sloveniji) podatke s kumulativnimi podatki v Nemčiji. Glede na navedbo podjetja Telekom Slovenije, da je očitane nižjega števila ISDN priključkov v RS v primerjavi z Nemčijo po stanju 1999 neutemeljeno že iz razloga, ker je bil v Nemčiji ISDN uveden prej, je treba pojasniti, da se ne očita nizek odstotek ISDN priključkov v primerjavi z Nemčijo, pač pa se presoja odločitev glede uporabe Aneksa B, ki je bila v Nemčiji sprejeta na podlagi bistveno drugačnega razmerja med ISDN in PSTN priključki.

<sup>23</sup> Odgovori APEK št. 3820-17/2007-5 z dne 06. 09. 2007, odgovor na vprašanje 6 in 9, ki se nahaja na strani 2.

<sup>24</sup> Članek »Simulation of Asymmetric Digital Subscriber Line« oz. »Simulacija asimetričnega naročniškega voda«.

<sup>25</sup> Razvidno iz tabele na strani 30 izjave na PRD.

<sup>26</sup> Kot izhaja iz grafa št. 2 in dokumenta št. 3072-2/2004-112 z dne 10. 05. 2013.

<sup>27</sup> Glej polletno poročilo Deutsche Telekom s 30. junija 1999, dostopno na spletu in priložen k izjavi na PRD (prvi dokaz pod točko 130 na strani 55).

70. Iz dopisa APEK z dne 05. 01. 2005 (dok. št. 3072-2/2004-17) in izpisa iz spletne strani [www.telecompaper.com](http://www.telecompaper.com), ki ga je podjetje Telekom Slovenije predložilo kot dokaz, naj bi izhajalo, da je bil tudi v Nemčiji potreben pogoj za pridobitev ADSL ISDN priključek. V zvezi s tem je APEK v mnenju z dne 06. 09. 2007 navedla, da ji med državami članicami EU ni poznana nobena komercialna praksa pogojevanja xDSL tehnologij z ISDN tehnologijo, da pa to ne bi moglo spremeniti tehničnih dejstev (torej da so obstajali načini za izvedbo kombinacije PSTN/ADSL prek Aneksa B).
71. Poleg tega so glede na to, da jih omenja članek iz leta 1999 kot predlagano rešitev, univerzalni razcepniki očitno obstajali že veliko prej kot trdi podjetje Telekom Slovenije. V odgovoru na vprašanje 2.8 iz zahteve za posredovanje podatkov (dok. št. 3072-2/2004-108) je namreč navedlo, da pred začetkom priprav na razvezo niso obstajali univerzalni razcepniki. Izvedenec se do tega vprašanja ni natančno opredelil, saj je navedel zgolj, da ob uvajanju ADSL niso obstajale standardizirane integrirane produkcijske rešitve dostopovnih multiplekserjev ter da danes te obstajajo. Pojasnil pa je, da je ta rešitev najcenejša v primerjavi z dragimi investicijami v dva različna DSLAMA.<sup>28</sup>
72. ETSI<sup>29</sup> je standarde zanje predpisal novembra leta 2002<sup>30</sup>, zato četudi so obstajali prej, niso bili standardizirani. Dejstvo, da jih je slovensko podjetje Le-tehnika d.o.o., od katerega jih je podjetje Telekom Slovenije nabavilo, morda začelo prodajati kasneje<sup>31</sup>, ne more biti upošteven izgovor, da je podjetje rešitev, ki je bila v članku, ki je ga je upoštevalo pri odločitvi, predlagana leta 1999 in standardizirana novembra 2002 uveljavilo šele septembra 2005.
73. Podjetje Telekom Slovenije je sicer v izjavi na PRD navajalo, da se je ves čas trudilo razvijati svoje omrežje, v kar sploh ni dvoma,<sup>32</sup> ni pa se trudilo zagotoviti rešitve, ki bi omogočila ADSL tistim uporabnikom, ki niso potrebovali ISDN priključka. Iz pogodbe z dne 3.3.2005 št. 961-06-05-3736, ki ga je podjetje Telekom Slovenije predložilo na zahtevo Agencije za posredovanje podatkov, je razvidno, da je razcepnik stal okoli [redacted] evrov. Iz Pogodbe z družbo Le-Tehnika d.o.o. št. 1-2005 z dne 15.9.2005, ki jo je podjetje Telekom Slovenije predložilo k izjavi na PRD, pa je razvidno, da je univerzalni razcepnik stal celo manj kot [redacted] EUR. Dalje je iz dopisa podjetja Telekom Slovenije APEKu z dne 03. 09. 2004 razvidno, da takrat še ni začelo raziskovati možnosti dobave enotnih razcepnikov, saj je v tem dopisu navedlo, da je *možnost dobave s strani izbranega dobavitelja in delovanje razcepnika potrebno še raziskati*. Ni torej res, da je podjetje Telekom Slovenije takoj, ko je bilo mogoče, zagotovilo razvezo ADSL/ADSL oziroma zagotovilo ADSL tistim uporabnikom, ki so ga hoteli poleg svojega obstoječega PSTN priključka, ne da bi plačali tudi ISDN priključek. Vse dokler regulator ni začel pritiskati nanj z vprašanji avgusta 2004, tega niti ni poskušalo.
74. Podjetje Telekom Slovenije je tako kljub obstoju poceni alternativne rešitve od novembra 2002 vezavo vzdrževalo do 05. 09. 2005, ko je začelo ADSL ponujati tudi uporabnikom, ki hoteli ISDN priključka. V letnem poročilu skupine Telekom Slovenije 2005 je med »pomembnimi dogodki v skupini« na strani 13 navedeno, da je bila septembra izpeljana razveza ADSL in ISDN.

<sup>28</sup> Glej peto in šestto alinejo v točki 10 zgoraj.

<sup>29</sup> The European Telecommunications Standards Institute (Evropski inštitut za telekomunikacijske standarde).

<sup>30</sup> ETSI TS 101 952-1-4 V1.1.1 (2002-11), Access network xDSL transmission filters; Part 1: ADSL splitters for European deployment; Sub-part 4: Specification of ADSL over "ISDN or POTS" universal splitters, dostopno na: [http://www.etsi.org/deliver/etsi\\_ts/101900\\_101999/1019520104/01.01.01\\_60/ts\\_1019520104v010101p.pdf](http://www.etsi.org/deliver/etsi_ts/101900_101999/1019520104/01.01.01_60/ts_1019520104v010101p.pdf), 25.6.2013.

<sup>31</sup> Kot izhaja iz elektronskega sporočila, ki ga je predložilo podjetje Telekom Slovenije, je predstavnik družbe LE-Tehnika d.o.o. pojasnil, da so prve razcepnike proizvedli 11.05.2004.

<sup>32</sup> O tem se strinja tudi APEK in skladno izhaja iz dokazov, ki jih je predložilo podjetje Telekom Slovenije.

75. Iz pojasnil podjetja Telekom Slovenije izhaja, da ni mogoče obravnavati vseh naročnikov, ki so priključeni na bakreno omrežje kot potencialne stranke za ADSL storitve. ADSL je bilo mogoče pred letom 2006<sup>33</sup> zagotavljati samo tistim uporabnikom telefonskega omrežja, ki niso bili več kot 5 km (3 km zračne razdalje- saj so glede na navedbo podjetja Telekom Slovenije v praksi zanke za faktor 1,6 daljše od zračnih razdalj) oddaljeni od delilnika in čigar bakrene zanke niso bile priključene na PCM opremo za večkratno uporabo bakrenih parov.
76. Poleg priključkov, realiziranih preko sistemov PCM, širokopasovnosti niso omogočali niti priključki, realizirani preko brezžičnih sistemov in dvojčnih priključkov. Navedeno izhaja iz navedb podjetja Telekom Slovenije iz izjave na PRD ter dokumenta »Strategija razvoja širokopasovnih podatkovnih omrežij v Republiki Sloveniji« iz leta 2004.
77. Po podatkih podjetja Telekom Slovenije iz regletne knjige (iz katere so razvidni podatki o omrežju) je bilo po stanju 31.12.2002 preko t.i. dvojčnih priključkov realiziranih [redacted] priključkov, po stanju 31.12.2003 [redacted] priključkov, po stanju 31.12.2004 [redacted] priključkov, in po stanju 31.12.2005 [redacted] priključkov. Prav tako iz regletne knjige izhaja stanje o PCM sistemih in sicer po stanju 31.12.2002 je bilo na tak način realiziranih [redacted] priključkov, na dan 31.12.2003 [redacted] priključkov, na dan 31.12.2004 [redacted] priključkov in na dan 31.12.2005 [redacted] priključkov. Tekom postopka je podjetje Telekom Slovenije večkrat navedlo sklicujoč se na lasten dopis na APEK z dne 03. 09. 2004 (priloga k dok. št. 3072-2/2004-7), da je s PCM priključki pokrito okoli 25% omrežja, zato Agencija domneva, da je bilo leta 1999, ko se je odločalo o uvajanju ADSL tehnologije teh priključkov [redacted] (25% od [redacted] telefonskih priključkov). Po letu 2002 pa je ta odstotek padel pod 15%.

Datum	Število priključkov s PCM	Število priključkov brez PCM	Odstotek priključkov s PCM	Število dvojčnih priključkov	Število priključkov brez PCM ali dvojčnih priključkov
31.12.1999	[redacted]	[redacted]	25 %	Ni podatka	Ni podatka
31.12.2002	[redacted]	[redacted]	15 %	[redacted]	[redacted]
31.12.2003	[redacted]	[redacted]	14,5 %	[redacted]	[redacted]
31.12.2004	[redacted]	[redacted]	14,1 %	[redacted]	[redacted]
31.12.2005	[redacted]	[redacted]	13,6 %	[redacted]	[redacted]

Tabela 1: Prikaz priključkov, ki v niso bili primerni za ADSL zaradi aktivne opreme na omrežju, podatki iz let 2002-2005 izhajajo iz odgovora Telekoma Slovenije na zahtevo za posredovanje podatkov (dok. št.3072-2/2004-108) ter iz izjave na PRD. Tekom postopka je podjetje Telekom Slovenije večkrat navedlo, da je s PCM priključki pokrito okoli 25% omrežja, zato so podatki iz leta 1999 izračunani na tej podlagi.

78. Tudi iz dopisa URST z dne 01. 03. 2001 (dok. št. 3072-2/2004-65) izhaja, »da so kabli s paricami kot zelo stara telekomunikacijska infrastruktura za dostop do naročnikov namenjena za prenos analognih signalov s frekvenco do nekaj kHz. Ko so se ti kabli začeli uporabljati za ISDN, ki zahteva frekvenčno širino vsaj nekaj deset kHz, so nekateri kabli že predstavljali omejitev glede možnosti uporabe ISDN v njih. Ker ADSL zavzema frekvenčni pas nad ISDN, kjer sta slabljenje in presluh signala še večja, je problem ustreznosti kablov še večji. Možno je tudi, da je parica za ISDN sicer primerna, vendar ne ustreza (zelo omeji) ADSL prenos. Po nekaterih ocenah je za ADSL primernega od 60% do 80% naročniškega omrežja. Ustreznost kablov oziroma paric za ISDN ali ADSL

<sup>33</sup> Kasneje je, kot to navaja v izjavi na PRD, omenja pa to tudi Izvedenec, podjetje Telekom Slovenije vlagalo v sistem EMX, ki je omogočil tudi večkratno koriščenje parice za ADSL storitve v omejeni kvaliteti, vendar to zaradi časovnih vidikov kršitve za ta postopek ni relevantno.

*operaterji ugotavljajo s pomočjo meritev, ponekod pristopnega omrežja ni mogoče usposobiti za ADSL drugače kot z zamenjavo dela starega omrežja.»*

79. Iz navedenega sledi, da so utemeljeni pomisleki podjetja Telekom Slovenije, izraženi v izjavi na PRD, glede ugotovitev v PRD, da je bilo v letih 1999-2005 okoli 800.000 naročnikov priključenih na telefonsko omrežje (glej graf 1 zgoraj), ki bi lahko imelo ADSL, od tega pa 750.000 v kombinaciji s PSTN priključkom. Zaradi zgoraj navedenih tehničnih ovir (predolge bakrene zanke ali večkratna uporaba zank s PCM opremo, dvojčni priključki, brezžični priključki) je torej na podlagi podatkov iz spisa mogoče oceniti, da je bilo za ADSL primernih zank vsaj 500.000. Točnega števila, glede na navodbo podjetja Telekom Slovenije, da z relevantnimi podatki ne razpolaga, ni mogoče ugotoviti. Če sam lastnik omrežja s temi podatki ne razpolaga, jih ne more pridobiti noben izvedenec telekomunikacijske stroke, saj bi jih tudi ta moral pridobiti od Telekoma Slovenije. Za potrebe ugotovitve dejanskega stanja pa zadostuje približna ocena iz že zbranih dokazov v spisu.
80. Poleg tehničnih omejitev omrežja je podjetje Telekom Slovenije pojasnilo tudi, da se omrežje gradi postopoma in da zato tudi ni bilo ves čas enako število funkcijskih lokacij z vgrajeno ADSL opremo in sicer je znašalo število teh lokacij [redacted] po stanju 31. 12. 2002, [redacted] po stanju 31. 12. 2003, [redacted] po stanju 31. 12. 2004 ter [redacted] po stanju 31. 12. 2005. Takšno širitev ADSL omrežja je bilo mogoče razumno pričakovati in planirati vlaganja glede na komercialni interes. Razmerje med ISDN in PSTN uporabniki, ki imajo priključek na ustrezni bakreni zanki za ADSL, je prav gotovo ves čas krepko v korist PSTN uporabnikov. Tudi če je ISDN uporabnik živel na območju, kjer še ni bilo funkcijske lokacije z vgrajeno ADSL opremo, ni mogel imeti ADSL dostopa.
81. Izjava na PRD se v veliki meri opira na izvedensko mnenje. Ugotovitve izvedenca so v veliki meri skladne z ostalimi dokazi (Mnenjem APEK z dne 06. 09. 2007, strokovnim člankom) in jih je Agencija v celoti upoštevala. Agencija pa ni dala velike teže ugotovitvam izvedenca, kjer se opira kar na mnenje podjetja Telekom Slovenije.<sup>34</sup> Deloma izvedenec podaja svoje ocene o ekonomski razumnosti poslovnega modela in investicijskih usmeritvah podjetja Telekom Slovenije, čeprav je izvedenec za področje telekomunikacij.<sup>35</sup>
82. Ni se tudi mogoče strinjati z zaključkom izvedenca in podjetja Telekom Slovenije glede relevantnosti specifičnosti omrežja podjetja Telekom Slovenije zaradi visokega odstotka nameščenih PCM naprav za večkratno uporabo paric. Utemeljevanje odločitve za vezavo ISDN in ADSL s tem, da na nekaterih paricah s PSTN priključki ADSL zaradi PCM ni mogoč, medtem ko je ISDN praviloma vedno na svoji parici, je nelogično, saj na talstih paricah ni mogoč niti ISDN. Kjer je torej parica omogočala ISDN, bi tudi brez ISDN-ja omogočala ADSL, in obratno, kjer parica zaradi PCM naprave ni omogočala ADSL, uporabnik ni mogel imeti niti kombinacije ISDN/ADSL. Če pa je bilo mogoče preključevati ISDN uporabnike s PCM naprav na samostojne parice, bi bilo mogoče storiti enako tudi s PSTN naročniki, ki bi naročili ADSL.<sup>36</sup> Specifičnost zaradi prisotnosti PCM naprav na omrežju podjetja Telekom Slovenije se tako pri pomenu za odločitev ISDN/ADSL ali PSTN/ADSL izkaže za nevtralno. Zato je irelevantna sicer točna ugotovitev izvedenca, da ADSL tehnologija ne bi bila izvedljiva za vse uporabnike s PSTN priključki. Na deveti

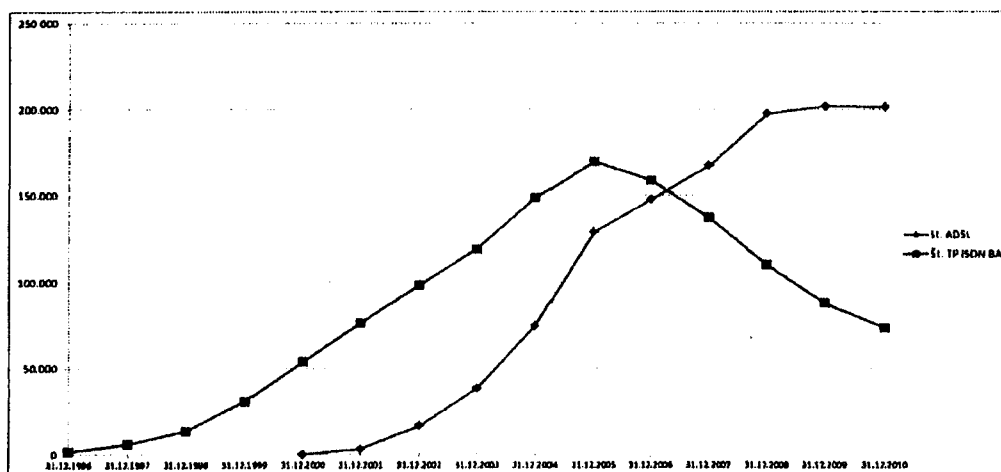
<sup>34</sup> Glej stran 8 izvedenskega mnenja Univerze v Ljubljani, Fakultete za elektrontechniko, Katedre za telekomunikacije z dne 21. 08. 2006

<sup>35</sup> Glej tretjo alinejo v točki 29.

<sup>36</sup> Zato je nepotrebno, da Agencija zasliši kot pričó [redacted] ki bi potrdil, da je podjetje Telekom Slovenije v preteklosti praviloma ISDN naročnike priključevalo na svoje bakrene pare.

strani izvedenskega mnenja ugotavlja tudi, da so tudi na ISDN omrežju od leta 1999 delovale ISDN PCM naprave, zato se naročnikom na takih priključkih prav tako ni moglo zagotavljati ADSL. Čeprav je teh bistveno manj (4.500)<sup>37</sup>, torej ne drži načelo, da je ADSL tehnologija izvedljiva za vse uporabnike določene skupine priključkov. Za presojo potenciala za uvajanje ADSL je torej relevantna tista množica naročnikov, ki ima na voljo samostojno, dovolj dolgo parico (ne glede na vrsto telefonskega priključka), ne pa množica PSTN ali ISDN naročnikov.

83. Tudi ugotovitve izvedenca glede boljše diagnostike v primeru vezave ISDN in ADSL se, kot je razvidno iz pojasnil podjetja Telekom Slovenije na zahtevo za posredovanje podatkov (dok. št. 3072-2/2004-108), nanašajo zgolj na namestitve ADSL pri že obstoječih ISDN uporabnikih v primerjavi z ostalimi uporabniki. Pri uporabnikih, ki ISDN priključka še nimajo (velika večina), je namreč pred namestitvijo ISDN priključka prav tako kot pred namestitvijo ADSL-a potrebno z enakimi naporji preveriti, ali je parica primerna za tovrstne storitve. Šele če je primerna za ISDN, je mogoče brez dodatnih meritev na podlagi velike verjetnosti sklepati, da je primerna tudi za ADSL. Iz odgovora na vprašanje 2.5 v dokumentu št. 3072-2/2004-108 pa ne izhaja, da bi se diagnostične meritve pri odpravi napak razlikovale glede na uporabo tehnologije. Navedbe podjetja Telekom Slovenije o prihrankih pri stroških za diagnostiko, oprte na izvedensko mnenje, so torej neutemeljene.
84. Ob razvezi ADSL in ISDN dne 05. 09. 2005, se je penetracija ADSL priključkov strmo povečala. Stopnja penetracije gospodinjstev se je iz 28,71 % v četrtem kvartalu leta 2005 povečala na 45,01 % v drugem kvartalu v letu 2007, medtem ko se je stopnja penetracije rezidenčnih uporabnikov v istem obdobju povečala iz 9,82 % na 15,27 %.<sup>38</sup> Iz grafa št. 3 je razvidno, da so ISDN in ADSL priključki med obravnavanim obdobjem rastle vzporedno, po njem pa so ADSL priključki rastle naprej, medtem ko je število ISDN priključkov začelo upadati.



Graf št. 3: Število telefonskih priključkov ISDN BA in števila ADSL priključkov, vir: Podatki pridobljeni iz dokumentov podjetja Telekom Slovenije in APEK.

<sup>37</sup> Navaja še, da je to 0,25% vseh ISDN naročnikov, kar bi pomenilo, da je vseh naročnikov 1.700.000, zato gre očitno za napako.

<sup>38</sup> Poročilo o razvoju trga elektronskih komunikacij za drugo četrtletje 2007, točka 3. Širokopasovni dostop, stran 6. [http://www.apek.si/files/Telekomunikacije/Porocila\\_in\\_raziskave/Cetrletna\\_porocila/2007/Porocilo-Q2-2007.pdf.pdf](http://www.apek.si/files/Telekomunikacije/Porocila_in_raziskave/Cetrletna_porocila/2007/Porocilo-Q2-2007.pdf.pdf)

## V. PRESOJA RAVNANJ Z VIDIKA PRAVIL KONKURENCE

### V.1. Pristojnost Agencije

85. V skladu z 12. členom ZPOmK-1 je Agencija organ, ki je pristojen za nadzor nad izvajanjem določb ZPOmK-1 ter 81. in 82. člena PES (sedaj 101. in 102. člen PDEU). Z novelo ZPOmK-1 in sklepom o ustanovitvi Javne agencije RS za varstvo konkurence so bile z dnem začetka dela Agencije 01. 01. 2013, to je naslednji dan po vpisu v sodni register, na Agencijo prenesene zakonsko določene naloge in pristojnosti Urada RS za varstvo konkurence, ki je z dnem začetka dela Agencije prenehal kot organ v sestavi ministrstva. Agencija je prevzela vse nedokončane zadeve, ki jih je vodil Urad RS za varstvo konkurence.
86. Med postopkom, ki je tekel pred Agencijo zaradi ugotavljanja predmetne kršitve, je prišlo do sprememb materialnega in procesnega prava. V obdobju kršitve, to je vsaj od 01. 12. 2002 do 05. 09. 2005, ki ga je Agencija ugotovila v tej odločbi, je bil v veljavi Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence<sup>39</sup> (v nadaljevanju: ZPOmK), ki je veljal od 14. 07. 1999 do začetka veljavnosti ZPOmK-1, to je do 26. 4. 2008. Glede na odsotnost prehodnih in končnih določb v ZPOmK-1, ki bi izrecno opredeljevale, katero pravo velja v že začelih postopkih presoje omejevalnih ravnanj, a še ne končanih ob uveljavitvi spremembe predpisa, velja primarno načelo materialne zakonitosti. Navedeno pomeni, da mora Agencija, če se materialno pravo spremeni med postopkom na prvi stopnji še pred izdajo odločbe, odločiti na podlagi veljavnih predpisov, torej po predpisu, ki velja v času odločanja. Tudi v primeru, če se med postopkom spremeni procesno pravo, je treba uporabiti predpis, ki velja v času odločanja. Glede na navedeno je ZPOmK-1, ki velja na dan izdaje te odločbe, podlaga za njeno izdajo.

### V.2. Pojem podjetje

87. ZPOmK-1 v 1. točki 3. člena opredeljuje pojem podjetje kot subjekt, ki opravlja gospodarsko dejavnost, ne glede na njegovo pravnoorganizacijsko obliko in lastniško pripadnost. Pojem podjetje v PDEU ni opredeljen, vendar iz evropske sodne prakse izhaja, da pokriva katerikoli subjekt, ki se ukvarja z gospodarsko dejavnostjo, ne glede na pravni status in način financiranja.<sup>40</sup>
88. Subjekt konkurenčnega prava je torej podjetje, ki je ekonomski pojem in ni enak pojmu pravne osebe v gospodarskem ali davčnem pravu. Gre za gospodarske enote, ki so vsaka zase enotna organizacija osebnih, opredmetenih in neopredmetenih elementov, ki trajno sledi določenemu gospodarskemu cilju, in so lahko soudeležene pri kršitvi določb PDEU<sup>41</sup>. Pojem podjetja torej označuje gospodarsko enoto z vidika predmeta zadevne kršitve<sup>42</sup>.
89. Podjetje Telekom Slovenije nedvomno opravlja gospodarsko dejavnost in obsega poleg družbe Telekom Slovenije d.d. tudi hčerinsko družbo Siol d.o.o., ki tako tvorita enoten gospodarski subjekt – vertikalno integriranega operaterja.

<sup>39</sup> Ur. l. RS, št. 64/2007 - uradno prečiščeno besedilo.

<sup>40</sup> Glej npr. sodba Splošnega sodišča EU v zadevi T-513/93 Consiglio Nazionale degli spedizionieri Doganali v Commission (2000) ECR II-1807, para. 36.

<sup>41</sup> Sodbi Splošnega sodišča EU z dne 17. decembra 1991 v zadevi Enichem Anic proti Komisiji, T-6/89, Recueil, str. II-1623, točka 235, in z dne 10. marca 1992 v zadevi Shell proti Komisiji, T-11/89, Recueil, str. II-757, točka 311.

<sup>42</sup> Sodba Sodišča z dne 12. julija 1984 v zadevi Hydrotherm Gerätebau, 170/83, Recueil, str. 2999, točka 11, ter sodbi Sodišča prve stopnje z dne 29. junija 2000 v zadevi DSG proti Komisiji, T-234/95, Recueil, str. II-2803, točka 124, in z dne 15. septembra 2005 v zadevi DaimlerChrysler proti Komisiji, T-325/01, ZOdl., str. II-3319, točka 85.

90. V konkurenčnem pravu Unije se namreč priznava, da različne družbe, ki pripadajo isti skupini, sestavljajo gospodarski subjekt ter torej eno podjetje v smislu členov 101 in 102 PDEU (prej člena 81 in 82 PES), če zadevne družbe ne določajo samostojno svojega ravnanja na trgu<sup>43</sup>. Protikonkurenčno ravnanje podjetja se torej lahko pripiše drugemu podjetju, če prvo svojega ravnanja na trgu ni določilo neodvisno, temveč je v glavnem sledilo navodilom drugega podjetja, zlasti ob upoštevanju gospodarskih in pravnih povezav med njima<sup>44</sup>.
91. Ravnanje hčerinske družbe se lahko pripiše matični družbi, zlasti kadar – čeprav je ločena pravna oseba – ta hčerinska družba o svojem ravnanju na trgu ne odloča samostojno, ampak večinoma ravna v skladu z navodili matične družbe<sup>45</sup>, pri čemer je treba upoštevati zlasti gospodarske, organizacijske in pravne povezave med tema pravnicama<sup>46</sup>.
92. V takšnem primeru sta namreč matična družba in njena hčerinska družba del iste gospodarske enote in zato tvorita eno samo podjetje v smislu tega, da je treba pojem podjetja, postavljen v kontekst konkurenčnega prava, razumeti, kot da označuje gospodarsko enoto, čeprav s pravnega vidika to gospodarsko enoto sestavlja več fizičnih ali pravnih oseb<sup>47</sup>. Torej ne odnos napeljevanja h kršitvi med matično in hčerinsko družbo ali celo vpletenost prve v navedeno kršitev, ampak dejstvo, da obe tvorita samo eno podjetje v smislu 6. ali 9. člena ZPOmK-1 ter 101. ali 102. člena PDEU, omogoča Agenciji, da naslovi odločbo na matično družbo<sup>48</sup>.
93. V zvezi z vprašanjem, kdaj podjetje svojega ravnanja na trgu ne določa samostojno, temveč v glavnem sledi navodilom svoje matične družbe, iz sodne prakse izhaja, da morata biti kumulativno izpolnjena dva pogoja: na eni strani mora imeti matična družba možnost, da odločilno vpliva na hčerinsko podjetje, na drugi strani pa mora ta vpliv dejansko izvajati<sup>49</sup>.
94. V posebnem primeru, ko je matična družba stoddstotna lastnica kapitala svoje hčerinske družbe, ki je kršila pravila o konkurenci, ima ta matična družba na eni strani možnost odločilnega vplivanja na ravnanje te hčerinske družbe<sup>50</sup>, na drugi strani pa obstaja ovrgljiva domneva<sup>51</sup>, da ta matična družba dejansko odločilno vpliva na ravnanje svoje hčerinske družbe.

<sup>43</sup> Sodba Sodišča z dne 14. julija 1972 v zadevi Imperial Chemical Industries proti Komisiji, 48/69, Recueil, str. 619, točki 132 in 133, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 30. septembra 2003 v zadevi Michelin proti Komisiji, T-203/01, Recuell, str. II-4071, točka 290.

<sup>44</sup> Sodba Sodišča z dne 28. junija 2005 v združenih zadevah Dansk Rørindustri in drugi proti Komisiji, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, ZOdl., str. I-5425, točka 117.

<sup>45</sup> Sodba Sodišča z dne 14. julija 1972 v zadevi Imperial Chemical Industries proti Komisiji, 48/69, Recueil, str. 619, točki 132 in 133, in z dne 14. julija 1972 v zadevi Geigy proti Komisiji, 52/69, Recueil, str. 787, točka 44, in z dne 21. februarja 1973 v zadevi Europemballage in Continental Can proti Komisiji, 6/72, Recuell, str. 215, točka 15.

<sup>46</sup> Glej po analogiji sodbi Sodišča z dne 28. junija 2005 v združenih zadevah Dansk Rørindustri in drugi proti Komisiji, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, ZOdl., str. I-5425, točka 117, in z dne 11. decembra 2007 v zadevi ETI in drugi, C-280/06, ZOdl., str. I-10893, točka 49.

<sup>47</sup> Sodba Sodišča z dne 14. decembra 2006 v zadevi Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, ZOdl., str. I-11987, točka 40, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 15. septembra 2005 v zadevi DaimlerChrysler proti Komisiji, T-325/01, ZOdl., str. II-3319, točka 85.

<sup>48</sup> Sodba Sodišča prve stopnje z dne 12. decembra 2007 v zadevi Akzo Nobel in drugi proti Komisiji, T-112/05, ZOdl., str. II-5049, točka 58.

<sup>49</sup> Sodba Sodišča z dne 14. julija 1972 v zadevi Imperial Chemical Industries proti Komisiji, 48/69, Recueil, str. 619, točka 137.

<sup>50</sup> Sodba Sodišča z dne 14. julija 1972 v zadevi Imperial Chemical Industries proti Komisiji, 48/69, Recueil, str. 619, točki 136 in 137.

<sup>51</sup> Sodba Sodišča z dne 25. oktobra 1983 v zadevi AEG-Telefunken proti Komisiji, 107/82, Recueil, str. 3151, točka 50, in sodba Sodišča prve stopnje z dne 20. aprila 1999 v združenih zadevah Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, imenovana „PVC II“, od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 in T-335/94, Recuell, str. II-931, točki 961 in 984.

95. V konkretnem primeru je družba Telekom Slovenije d.d. v obravnavanem obdobju imela neposredni nadzor nad podjetjem Siol d.o.o. na podlagi lastništva 100 % poslovnega deleža, zato obstaja domneva, da je dejansko odločilno vplivala na ravnanje svoje hčerinske družbe. Takšna ugotovitev je tudi skladna s prakso Agencije glede teh dveh družb. Podjetje Telekom Slovenije v izjavi na PRD te domneve ni izpodbijalo.

### V.3.Upoštevni trg

96. Upoštevni trg je v skladu s šesto točko 3. člena ZPOMK-1 trg, ki ga določata upoštevni proizvodni/storitveni trg in upoštevni geografski trg.

#### a) Upoštevni storitveni trg

97. Pri opredelitvi upoštevni proizvodnih/storitvenih trgov so pomembni proizvodi oziroma storitve, ki so med seboj zamenljivi s strani kupcev, zato je potrebno ugotoviti, kateri proizvodi oziroma storitve na trgu tekmujejo s proizvodi/storitvami podjetja, ki naj bi imelo prevladujoči položaj. Z vidika pravil konkurence se pri tem upošteva zamenljivost povpraševanja, zamenljivost ponudbe, potencialno konkurenco in vstopne ovire<sup>52</sup>. Kadar se na različne proizvode oziroma storitve nanašajo različni pogoji ponudbe in povpraševanja, ti proizvodi predstavljajo različne upoštevne trge. Agencija je za zatrjevano kršitev, neupravičenega pogojevanja vzpostavitve ADSL povezave in priključka s hkratnim sprejetjem dodatne obveznosti zakupa priključka ISDN, opredelila upoštevni trg kot medoperaterski trg širokopasovnega dostopa z bitnim tokom prek bakrenega omrežja v Republiki Sloveniji<sup>53</sup>. Kot je v izjavi na PRD navedlo podjetje Telekom Slovenije je na bakrenem omrežju mogoče zagotavljati storitve po različnih tehnologijah: ADSL, ADSL2+, VDSL, VDSL2, SHDSL, HDSL idr. pod skupnim imenom xDSL.
98. Podjetje Telekom Slovenije je bilo v obdobju od konca leta 1999 do 05. 09. 2005 infrastrukturni operater. Upravljalo je z javnim telekomunikacijskim omrežjem, ki je javna telekomunikacijska infrastruktura, ki omogoča prenos signalov med določenimi omrežnimi priključnimi točkami po bakrenih kabljih, z mikrovalovi, po optičnih nosilcih ali z drugimi elektromagnetnimi sredstvi. Na tej podlagi je podjetje Telekom Slovenije opravljalo telekomunikacijske storitve, ki so skupen pojem za različne skupine storitev. Dejansko ga sestavlja več upoštevni storitvenih trgov. Med drugim je podjetje Telekom Slovenije nudilo storitev širokopasovnega dostopa z bitnim tokom na svojem bakrenem omrežju.
99. Upoštevni medoperaterski trg širokopasovnega dostopa z bitnim tokom prek bakrenega omrežja v Republiki Sloveniji je trg, kjer je podjetje Telekom Slovenije kot lastnik infrastrukture (bakrenega omrežja) nudilo operaterjem, ki so nudili širokopasovne storitve končnim uporabnikom, storitev vzpostavitve ADSL širokopasovne dostopovne povezave in priključka do končnih uporabnikov, preko katere so potem le-ti ponudili širokopasovne storitve končnim uporabnikom (zlasti gre za dostop do interneta oz. za storitve prenosa podatkov). Dostop z bitnim tokom je bil tako grosistični produkt, kjer je glavni operater vstopajočim operaterjem zagotovil dostopovno povezavo visoke hitrosti do končnega uporabnika, da so lahko le-ti ponudili lastne storitve svojim končnim uporabnikom. V skladu s Splošnimi pogoji za opravljanje storitev v dostopovnem omrežju ADSL, ki jih je uprava Telekom Slovenije sprejela dne 17. 01. 2001, je Telekom Slovenije omogočil operaterjem, ki so nudili širokopasovni dostop do interneta končnim uporabnikom, da so

<sup>52</sup> Navodilo o načinu in pogojih določanja upoštevne trga (UL RS, št. 83/00 in 69/02) in Obvestilo Komisije o opredelitvi upoštevne trga za namene konkurenčnega prava Skupnosti (UL C 372, 9. 12. 1997).

<sup>53</sup> Opredelitev upoštevne trga v odločbi se smiselno v ničemer ne razlikuje od opredelitve upoštevne trga v Povzetku relevantnih dejstev, z dne 24. 01. 2008. Krajša in spremenjena dikcija je podana zgolj zaradi boljšega razumevanja upoštevne trga.



zakupili ADSL kapacitete na Telekomovem omrežju. Podjetje Telekom Slovenije je s tem vzpostavilo povezavo in priključek ADSL, preko katerega je potem operater (zakupnik) nudil storitev širokopasovnega dostopa do interneta končnim uporabnikom (naročnikom ADSL dostopa do interneta). Operater je podjetju Telekom Slovenije plačeval zakupnino kapacitet ADSL, podjetje Telekom Slovenije pa se je zavezalo, da bo zagotavljalo nemoteno delovanje kapacitet ADSL. V obdobju od leta 2002 do 2004 so bili kupci dostopa z bitnim tokom s priključitvijo na ATM omrežje (poleg Siola) Medinet d.o.o. in K2.NET d.o.o., do konca leta 2006 pa se je število kupcev povečalo in sicer so to bili to (poleg Siola) Medinet d.o.o., K2.NET d.o.o., Voljatelj d.d., Sinfonika d.o.o., Perftech d.o.o., Softnet d.o.o. in KRS Rotovž d.d.

100. Na zadevni upoštevni trg so uvrščene medoperaterske prodajne storitve bitnega toka, ki vključuje grosistični dostop na osnovi xDSL tehnologij ter dostop preko drugih infrastruktur, kadar in če ponujajo storitve, ekvivalentne dostopu z bitnim tokom. Glede na to da gre za trg, na katerem se v uporabo daje omrežje oziroma dostop do omrežne infrastrukture, so zamenljive samo tiste storitve, ki zagotavljajo dostop do zamenljivega omrežja, z uporabo katerega lahko veleprodajni kupci dosežejo zamenljivo raven storitev svojim maloprodajnim strankam. Z vidika substitutivnosti (zamenljivosti) storitev je pri analizi na zadevnem upoštevni trgu Agencija presojala zlasti zamenljivost veleprodajnih storitev širokopasovnega dostopa do bakrenega omrežja z zagotavljanjem širokopasovnega dostopa preko kabelskega omrežja.

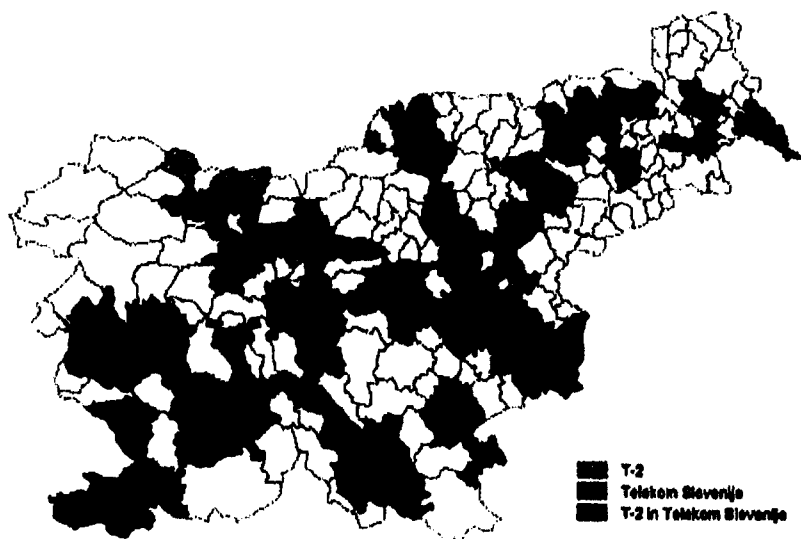
101. Druge oblike dostopa, kot so dostop preko optičnih vlaken, dostop preko naročniških zakupljenih vodov, dostop preko brezžičnega fiksnega omrežja in dostop preko mobilnega omrežja, v obravnavanem obdobju niso predstavljali substituta dostopu z bitnim tokom na maloprodajnem trgu, kot tudi ne na medoperaterskem trgu, kar je APEK ugotovila že pri analizi trga 12.<sup>64</sup> Podjetje Telekom Slovenije se sicer ne strinja s sklicevanjem na ugotovitve APEK, saj se *definicija trgov za potrebe regulacije opravlja ex ante in predstavlja zgolj prognozo, določitev upoštevni trgov za potrebe konkurenčnega prava pa temelji na ex post principu*, vendar pri tem spregleda, da čeprav Agencija ni vezana na opredelitev trgov s strani APEK v smislu materialnopravnih zaključkov, lahko kot vsebinske argumente upošteva z analizo trga podkrepljene ugotovitve o dejanskem stanju na trgu. Zakupljeni vodi so namreč namenjeni drugi vrsti končnih uporabnikov (veliki poslovni uporabniki s potrebami po zelo hitrih prenosnih zmogljivostih) in gre za cenovno neprimerljive storitve za končne uporabnike.

---

<sup>64</sup> APEK – Analiza upoštevni trga 12 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), julij 2007 – podatki v analizi se sicer ne nanašajo v celoti na obdobje 2001 – 05.09.2005, vendar stanje v razvoju trga od 17.01.2001 do danes ne spreminja ugotovitev glede oblik dostopa v tej analizi, saj določenih oblik dostopa prej sploh še ni bilo oziroma so se pojavili kasneje.

102. Optično dostopovno omrežje (FTTH)<sup>55</sup> kot vzporedno bakrenemu se je začelo razvijati kasneje in pred letom 2006 ni obstajalo. Tudi danes (razširjenost je razvidna iz slike 1) optično omrežje operaterja T-2 ne predstavlja substituta bakrenemu omrežju podjetja Telekom Slovenije. Prav tako v času trajanja kršitve še ni obstajalo dovolj napredno mobilno omrežje (3G, 4G) s primerno pokritostjo, da bi lahko zagotovilo potrebe po širokopasovnosti. Navedeno velja še danes, saj veleprodajne stranke nimajo vzporednega omrežja, na katero bi lahko preusmerile svoje povpraševanje v primeru povečanja cen dostopa do Telekomovega bakrenega omrežja. Leta 2010 je bil zato dostop do omrežja podjetja Telekom Slovenije ponovno reguliran.<sup>56</sup>

Slika 1: Planirana gradnja FTTH dostopovnega omrežja po občinah za obdobje naslednjih dveh let



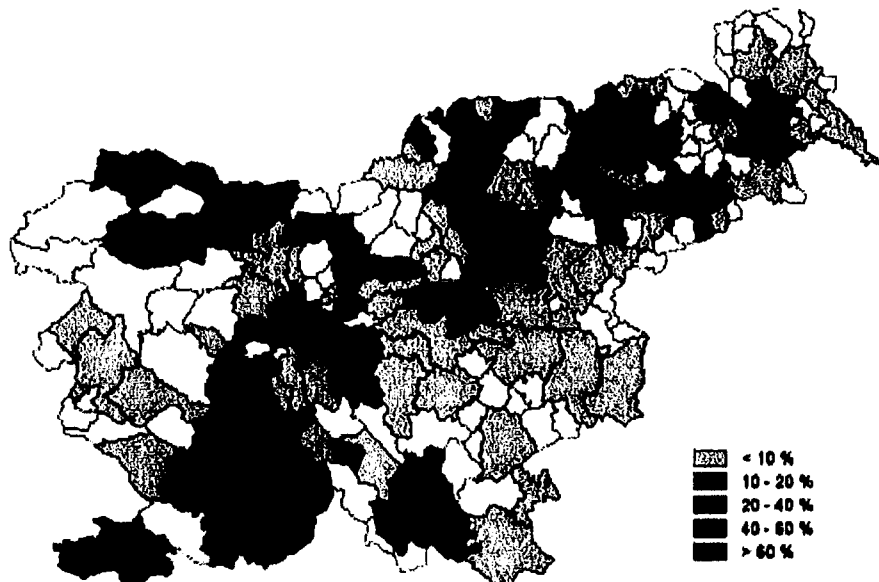
Vir: Podatki APEK, julij 2010

<sup>55</sup> Fiber to the home.

<sup>56</sup> APEK – Analiza upoštevne trga 5 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), november 2010.

103. Kabelsko omrežje je v Sloveniji relativno dobro razvito in razširjeno, vendar pa se kljub temu ne more primerjati z razširjenostjo dostopnega omrežja Telekoma Slovenije, saj kabelsko omrežje kljub stalnemu razvoju celo še danes ne pokriva celotnega ozemlja Republike Slovenije in tudi v zadnji Analizi trga 5<sup>57</sup>, APEK ugotavlja, da veleprodajno kabelsko omrežje ne predstavlja substituta bakrenemu.

Slika 2: Penetracija kabelskih širokopasovnih priključkov na gospodinjstva po občinah



Vir: Podatki APEK, julij 2010 v: Analiza trga 5 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), november 2010, str. 29.

Slika 3: Penetracija xDSL širokopasovnih priključkov na gospodinjstva po občinah



Vir: Podatki APEK, julij 2010, v: Analiza trga 5 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), november 2010, str. 29.

<sup>57</sup> APEK – Analiza upoštevne trga 5 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), november 2010.

104. Kot je razvidno iz slike 2 in 3, ima kabelsko omrežje v primerjavi s xDSL omrežjem bistveno manjšo pokritost. Kabelsko omrežje je sicer v letu 2010 prisotno v 60,0% vseh slovenskih občin, vendar pa je penetracija kabelskih širokopasovnih priključkov glede na gospodinjstva v večini občin nižja od 20%.
105. Kabelsko omrežje torej ne omogoča primerljive geografske pokritosti leta 2010, še manjšo pokritost pa je imelo pred 10 leti, zato bi, tudi če bi kateri izmed večjih kabelskih operaterjev dovolj hitro reagiral s ponudbo širokopasovnega modela, s katerim bi bil xDSL zamenljiv, šlo tu le za geografsko zelo omejeno, regionalno oziroma lokalno rešitev, ki bi bila za alternativne operaterje sprejemljiva le, kolikor bi se ti zavestno odločili poslovati le na lokalnem nivoju. APEK je še povzela navedbe operaterjev, da so kabelska omrežja razdrobljena med veliko manjših ponudnikov, od katerih ima vsak specifično stanje svojega omrežja, kar lahko za operaterja, ki bi hotel hkrati koristiti storitve dostopa do omrežja teh operaterjev, pomeni potrebo specifične tehnične rešitve za posamezno omrežje. V manjših krajih pa kabelskega omrežja sploh ni. Prav tako kabelsko omrežje slabo pokriva poslovne uporabnike tako, da bi v primeru prehoda na kabelsko omrežje alternativni operaterji ostali brez glavnine poslovnih strank.<sup>68</sup>
106. Podjetje Telekom Slovenije v izjavi na PRD opozarja, da je Agencija v svojih odločbah, s katerimi je dovoljevala koncentracijo kabelskih operaterjev, v letu 2003 ugotovila, da je geografsko območje trga kabelskega dostopa do širokopasovnega interneta razširjeno po celotnem ozemlju Republike Slovenije (odločba št. 3071-61/2002-4 z dne 05. 02. 2003, tč. 38, odločba št. 3701-85/02-6 z dne 18. 08. 2003, tč. 38, odločba št. 3071-5/03-10 z dne 18. 08. 2003, tč. 38, odločba 307-38/03-9 z dne 20. 10. 2003, tč. 38, odločba št. 3071-39/03-8 z dne 06. 11. 2003, tč. 38, odločba št. 2071-41/03-7 z dne 01. 12. 2003, tč. 39). Iz navedenih odločb naj bi bilo med drugim razvidno, da so v spornem časovnem obdobju tudi kabelski operaterji zatrjevali, da njihovo omrežje pokriva celotno območje Republike Slovenije. Tako iz odločbe z dne 30. 09. 2005 št. 306-50/2005-30 izhaja, da je družba Telemach v prigravitvi koncentracije navedla, da njeno omrežje pokriva celotno ozemlje Republike Slovenije, saj je v preteklih letih omrežje ves čas nadgrajevala in širila obseg obstoječih omrežnih območji ter preko optičnih zmogljivosti in pasovnih širin medsebojno povezovala vsa omrežna območja (tč. 23).
107. V primerjavi z ostalimi kabelskimi operaterji je Telemachovo omrežje verjetno res bilo prisotno po celem ozemlju. Vendar pa niti dostopovno omrežje vseh kabelskih operaterjev skupaj takrat ni in verjetno nikoli ne bo pokrilo celotnega ozemlja, ki ga pokriva telefonsko omrežje, ki je bilo grajeno skozi desetletja prejšnjega stoletja ne glede na ekonomsko racionalnost take gradnje. To je razvidno tudi iz slik 2 in 3. Opredelitev trga je vedno dejansko vprašanje, zato je lahko v različnih dejanskih kontekstih opredelitev upoštevne trga različna. V odločbi št. 3071-61/2002-4 z dne 05. 02. 2003, ki je bila podjetju Telekom Slovenije ves čas dostopna, je bilo zlasti pomembno povečevanje moči na trgu kabelske televizije, kjer so si konkurenco predstavljali kabelski operaterji. Tako je bilo mogoče zaključiti, da je v primerjavi z ostalimi kabelskimi operaterji Telemach pokrnil oziroma imel omrežne elemente na celotnem ozemlju in poslovni model, s katerim je ciljail na nacionalno prisotnost, medtem ko so imeli drugi operaterji kable zgolj v posameznih občinah (celo zgolj v posameznih ulicah, kjer je bila gradnja ekonomsko upravičena).
108. V obravnavanem časovnem obdobju, od konca 1999 do 05. 09. 2005, kabelsko omrežje torej tudi ni moglo pokrivati celotnega ozemlja Republike Slovenije, kar alternativnim operaterjem ne bi omogočalo dostopa do ekvivalentnega števila potencialnih uporabnikov. Zaradi neprimerljive geografske pokritosti bi se bil ponudnik, ki bi v primeru

<sup>68</sup> Ibidem, str. 30.

zvišanja cen prešel z dostopa z bitnim tokom na kabelsko omrežje, prisiljen odpovedati velikemu številu dejanskih in potencialnih končnih uporabnikov. Na drugi strani pa je imel operater, preko omrežja podjetja Telekom Slovenije, dostop do najmanj 500.000 končnih uporabnikov (torej do vseh slovenskih gospodinjstev z izjemo tistih, kjer parice niso bile primerne za ADSL), saj se za prenos podatkov uporablja zgornji del frekvenčnega pasu bakrene krajevne zanke, medtem ko se spodnji del frekvenčnega pasu še vedno lahko uporablja za fiksno telefonijo. Poleg tega je bilo takrat kabelsko omrežje bolj razdrobljeno kot v letu 2010, saj je največji kabelski operater Telemach postopoma (tudi po letu 2005) prevzemal lokalne kabelske operaterje in širil svojo mrežo. Različni operaterji pa so tako lahko postavljali različne pogoje za izvedbo storitev. Agencija je ugotovila, da sta lahko bila s poslovnega medoperaterskega vidika Telekomovo bakreno omrežje in omrežje kabelskih operaterjev kvečjemu komplementa, nikakor pa nista mogla biti substituta.

109. Poleg poslovnega vidika in pokritosti z omrežjem je pomemben tudi tehnološki vidik, ki ga ugotavlja APEK. Ponudba podjetja Telekom Slovenije za dostop preko bitnega toka omogoča operaterjem sklenitev te ene pogodbe in dostop v eni sami točki, kar je za operaterja, ki šele vstopa na trg in še nima zadostnih sredstev, lahko v začetni fazi celo nujno potrebno. Sama rešitev povezave z velikim številom omrežij pa po drugi strani še dodatno povečuje stroške za operaterja, saj so večje kapacitete na enoto bistveno cenejše od manjših (primer: cena za STM-4 je le dvakratnik cene za STM-1, čeprav gre za štirikrat večjo kapaciteto).<sup>60</sup> Dalje APEK ugotavlja, da pri kabelskih omrežjih v času večjih obremenitev prihaja do zasičenj in s tem do zmanjšanja hitrosti prenosa ter da je z vidika varnosti prenosa podatkov popolnoma primerljiv dostopu z bitnim tokom na bakrenem omrežju samo dostop do tistih kabelskih omrežij, ki so dopolnjena na osnovi DOCSIS<sup>60</sup> standardov serije 3.0 iz leta 2006.<sup>61</sup>
110. Zamenljivost ponudbe<sup>62</sup>: Podjetje Telekom Slovenije je v obravnavanem obdobju razpolagalo z infrastrukturo oziroma bakrenim dostopovnim omrežjem, ki je omogočalo dostop do večine končnih uporabnikov v Sloveniji, razen v redkih področjih, kjer je bil dostop zaradi naravnih ovir otežen oziroma kjer je bilo potrebno nadgraditi infrastrukturo. Ta infrastruktura je bila grajena skozi dolgo obdobje, poleg tega pa je izgradnja takšne Infrastrukture zahtevala visoke investicije in tudi ustrezna znanja, ki se oblikujejo skozi daljše časovno obdobje. Iz tega razloga je Agencija ugotovila, da je bilo nerealno pričakovati, da bi lahko kabelski operaterji ali katerikoli drugi ponudniki infrastrukture, v kratkem času in s sorazmerno majhnimi stroški bili sposobni izgraditi infrastrukturo v takšnem obsegu, da bi predstavljala substitut Telekomovemu bakrenemu omrežju. Bistveno hitreje in realneje je bilo pričakovati (kar se je tudi potrdilo), da se Telekomovo bakreno omrežje še nadalje nadgrajuje in doseže še več končnih uporabnikov, kar potrjujejo tudi navedbe v izjavi na PRD glede investicij v omrežje (razvoj EMX sistemov in odstranjevanje PCM opreme, gradnja dodatnih funkcijskih lokacij, zamenjave zastarelih kablov, skrajševanje bakrenih zank z optiko ipd.).
111. Potencialna konkurenca in ovire za vstop na trg<sup>63</sup>: Grožnja za vstop na trg s strani potencialnih konkurentov lahko predstavlja pomemben konkurenčni pritisk na podjetja na trgu. Pri tem je za opredelitev potencialne konkurence potrebno ugotoviti stopnjo konkurence na upoštevnem trgu in pogoje, pod katerimi bodo novi konkurenti vstopili na trg. Ovire za vstop na trg so lahko pravne, strukturne in strateške. Na zadevnem upoštevnem trgu bi moral potencialni konkurent oziroma operater za vzpostavitev svojega

<sup>60</sup> Ibidem.

<sup>60</sup> Data over cable service interface specification.

<sup>61</sup> APEK – Analiza upoštevnega trga 5 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), november 2010, str 31.

<sup>62</sup> APEK – Analiza upoštevnega trga 12 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), julij 2007.

<sup>63</sup> APEK – Analiza upoštevnega trga 12 – Širokopasovni dostop (medoperaterski trg), julij 2007.

lastnega komunikacijskega omrežja zgraditi objekte, naprave in položiti ustrezno napeljavo, vse to na tujih nepremičninah. To pa bi bilo povezano s pridobivanjem raznih dovoljenj in pravic služnosti na tujem zemljišču, kar pa bi terjalo določen čas in s tem posledično kasnejšo vzpostavitev delovanja komunikacijskega omrežja. Nadalje je Agencija ugotovila, da bi vstop na zadevni upoštevni trg zahteval znatne investicije v izgradnjo Telekomovemu omrežju primerljivega komunikacijskega omrežja. V teh primerih so to pretežno nepovratni stroški (potopljeni stroški) oziroma stroški, ki ne bodo povrnjeni pri izstopu iz trga, zato je tveganje vstopa večje. Agencija ugotavlja, da je vse to predstavljalo, in še tudi danes predstavlja, oviro kabelskim in drugim potencialnim operaterjem za vstop na zadevni veleprodajni trg.

112. Podjetje Telekom Slovenije je v izjavi navajalo, da razvezava krajevne zanke, ki jo je ponudilo v letu 2003 predstavlja substitut storitvi širokopasovnega dostopa z bitnim tokom, kar pa glede na znatno razliko v stroških in tveganju ne drži. Storitve razvezave krajevne zanke lahko uporabljajo samo operaterji, ki imajo razvito lastno jedrno omrežje in so investirali v kolokacije in DSLAM opremo. Prek razvezane zanke lahko nato operaterji ponujajo lastne inovativne storitve neodvisno od Telekoma Slovenije.
113. Agencija je na podlagi zgornje analize substitutivnosti Telekomove medoperaterske storitve širokopasovnega dostopa z bitnim tokom ugotovila, da omrežja kabelskih operaterjev niso predstavljala ustreznega substituta Telekomovemu bakrenemu omrežju. Poleg tega tudi nobena druga storitev oziroma tehnologija ni mogla nuditi ustrezne primerljive rešitve. Zato kabelska omrežja ne razširjajo oziroma ne spadajo na zadevni upoštevni medoperaterski trg širokopasovnega dostopa z bitnim tokom prek bakrenega omrežja.

**b) Upoštevni geografski trg**

114. Upoštevni geografski trg obsega geografsko vsa območja, kjer so konkurenti vključeni v ponudbo in povpraševanje po določenih proizvodih oziroma storitvah na upoštevni geografskem trgu, pod pogojem, da na tem območju prevladujejo enaki ali vsaj podobni pogoji konkurence. Pri določanju upoštevne geografskega trga se ne upoštevajo geografska območja, na katerih so pogoji konkurence pomembno različni.
115. Agencija je kot upoštevni geografski trg določila trg Republike Slovenije. Agencija je ugotovila, da je podjetje Telekom Slovenije ponujalo medoperatersko prodajno storitev širokopasovnega dostopa z bitnim tokom prek bakrenega omrežja pod enakimi pogoji na celotnem ozemlju Republike Slovenije in pri tem posameznih območjih ni obravnavalo drugače od ostalih<sup>64</sup>. Prav tako je bilo in je še omrežje Telekoma Slovenije prisotno na območju celotne države in ni administrativno omejeno le na nekatere dele Republike Slovenije. Na podlagi teh ugotovitev je Agencija zaključila, da je bil v obravnavanem obdobju upoštevni geografski trg območje Republike Slovenije, saj so bili konkurenčni pogoji za obravnavano storitev enaki za območje celotne države in niso bili vezani na določeno regijo ali območje.

**V.4. Prepoved zlorabe prevladujočega položaja**

**Prevladujoč položaj**

116. ZPOMK-1 v prvem odstavku 9. člena določa, da so prepovedane zlorabe prevladujočega položaja na trgu. Enako je določal tudi v obravnavanem obdobju veljavni

<sup>64</sup> Telekom Slovenije - Splošni pogoji za opravljanje storitev v dostopnem omrežju ADSL, z dne 17.01.2001.

ZPOMK v prvem odstavku 10. člena. S prevladujočim položajem podjetja na trgu je mišljen položaj, ko podjetje glede določenega blaga ali določene storitve nima konkurentov ali ima na trgu le nepomembno konkurenco ali ima v primerjavi s konkurenti občutno boljši položaj glede na tržni delež, možnosti za financiranje, možnosti za nakup in prodajo, glede na dejstva, ki druga podjetja ovirajo pri vstopu na trg.

117. V skladu s prakso Sodišča EU je prevladujoči položaj opredeljen kot položaj gospodarske moči, ki jo uživa podjetje in ki mu omogoča, da prepreči ohranitev učinkovite konkurence na upoštevem trgu s tem, da mu omogoča, da ravna v precejšnji meri neodvisno od svojih konkurentov, strank in končno tudi od potrošnikov.<sup>65</sup> Ta pojem neodvisnosti je povezan s stopnjo konkurenčnega pritiska, ki mu je izpostavljeno zadevno podjetje. Pri prevladujočem položaju ta konkurenčni pritisk ni dovolj učinkovit in zato zadevno podjetje v daljšem obdobju uživa znatno tržno moč. To pomeni, da ukrepi in reakcije konkurentov, strank in nazadnje potrošnikov na odločitve podjetja večinoma ne vplivajo.
118. V skladu z ZPOMK-1 se šteje, da ima podjetje prevladujoč položaj, če je njegov tržni delež na trgu Republike Slovenije višji od 40 odstotkov. Tudi po ZPOMK, ki je veljal v obdobju kršitve, se je štelo, da ima podjetje prevladujoč položaj na trgu, če je njegov delež prodaje ali nakupa blaga ali storitve v Republiki Sloveniji večji od 40 odstotkov. Gre za zakonsko domnevo, ki jo je kot tako mogoče ovreči. Tržni delež ne pokaže vedno prave slike tržne strukture in gospodarske moči subjekta na upoštevem trgu. Izkušnje kažejo, da se z višjim tržnim deležem in daljšim obdobjem, v katerem se ta delež ohranja, povečuje tudi verjetnost, da to pomeni pomemben predhodni kazalec obstoja prevladujočega položaja in v nekaterih okoliščinah možnih resnih učinkov zlorab, kar upravičuje ukrepanje Agencije.<sup>66</sup>
119. V konkretnem primeru ima podjetje Telekom Slovenije 100% tržni delež na opredeljenem upoštevem trgu. Edino namreč razpolaga z bakrenim omrežjem, prek katerega je možno z xDSL tehnologijami zagotavljati medoperaterski širokopasovni dostop z bitnim tokom. Tako sama opredelitev trga, kot tudi položaj moči podjetja Telekom Slovenije slonita na dejstvu, da je to podjetje lastnik ključne infrastrukture za zagotavljanje tako govornih storitev kot tudi širokopasovnih podatkovnih storitev, ki je ni mogoče brez velikih stroškov v kratkem času podvojiti. Medtem ko bi na maloprodajnem trgu lahko govorili o določenem konkurenčnem pritisku kablinskih operaterjev kot potencialnih konkurentov (pod pogojem nadgradnje kabliskega koaksialnega omrežja z DOCSIS 3.0 standardom) bo verjetno dostop do bakrenega omrežja na veleprodajnem trgu še dolgo ključna infrastruktura za alternativne operaterje, ki želijo svoje maloprodajne storitve ponujati na celotnem nacionalnem trgu. Podjetje Telekom Slovenije je imelo v obravnavanem obdobju okoli 800.000 telefonskih priključkov (glej graf št. 1 zgoraj), ki so temeljili na bakrenem dostopovnem omrežju, ustreznega substituta za to omrežje, na podlagi katerega bi lahko alternativni operaterji zagotavljali maloprodajne storitve množicam potrošnikom, pa takrat ni bilo. Podjetje Telekom Slovenije je tako v obravnavanem obdobju nedvomno imelo prevladujoč položaj na medoperaterskem trgu, kar je navsezadnje potrdilo tudi upravno sodišče v zgoraj navedeni sodbi št. U 959/2008-17.

<sup>65</sup> Glej Sodbi Sodišča EU v zadevah 27/76, United Brands Company in United Brands Continentaal proti Komisiji, [1978] ZOdl., str. 207, točka 65; in 85/76, Hoffmann-La Roche & Co. proti Komisiji, [1979] ZOdl., str. 461, točka 38.

<sup>66</sup> Glej Sporočilo Komisije EU, zg. nav. v op. 3, točka 15 in navedeno sodno prakso.

120. Podjetje Telekom Slovenije je v izjavi na PRD navedlo, da je bil kabelski internet v obravnavanem obdobju dobro razširjen in konkurenčen:

- Iz Letnega poročila za leto 2002 izhaja, da je na dan 31.12.2002 na trgu delovalo 58 pri APEK registriranih kabelskih operaterjev. Po podatkih Zveze kabelskih operaterjev je bilo v tem času v Sloveniji 74 kabelskih operaterjev (str. 9).

- Iz Letnega poročila za leto 2002 izhaja, da je imelo po podatkih APEK na dan 31.12.2002

širokopasovni dostop do kabelskega interneta z ustreznim modemom okoli 8.000 naročnikov, kar je enako številu kot je bilo julija 2002 uporabnikov ADSL. Ob koncu leta je kabelski internet predstavljal 30% vseh širokopasovnih storitev. Po podatkih Zveze Kabelskih operaterjev, je imelo kabelski internetni priključek 16.000 gospodinjstev (str. 9).

- Iz Letnega poročila 2003 izhaja, da je med drugimi tehnologijami, ki zagotavljajo širokopasovni dostop do interneta prevladoval kabelski dostop (96%) in, naj bi kabelski operaterji zagotavljali okoli 22.000 priključkov (str. 15), med tem ko je bilo v presečnem obdobju junija 2003 število ADSL priključkov 26.212.

- Iz Letnega poročila 2004 izhaja, da med drugimi tehnologijami, ki poleg ADSL zagotavljajo

širokopasovni dostop do interneta še vedno prevladuje kabelski dostop (96%) in da naj bi kabelski operaterji zagotavljali okrog 40.000 priključkov, med tem, ko je bilo ADSL priključkov 01. 07. 2004 53.840 in 01. 10. 2004 62.814. Pri čemer je bilo registriranih 28 kabelskih operaterjev, med katerimi sta bila po številu priključkov vodilna Telemach in KRS Rotovž. Delež družbe SIOL je bil 2%, med tem, ko je bil tržni delež drugih operaterjev 98% (str. 23).

- Iz Letnega poročila 2005 izhaja, da je bilo ob končanju analize v uradni evidenci APEK 51 kabelskih operaterjev, ki so zagotavljali dostop do interneta in da je kabelsko omrežje že prevladovalo v večjem delu urbanih območij. Kabelski dostop je predstavljal približno 30% vsega širokopasovnega dostopa, vodilna operaterja pa sta bila Telemach in Arnes (str. 21-24).

- Iz Letnega poročila 2006 izhaja, da je bilo v uradno evidenco izvajalcev elektronskih komunikacij vpisanih 66 ponudnikov dostopa do interneta, od tega 20 ponudnikov širokopasovnega xDSL in 45 ponudnikov kabelskega dostopa (str 56), da se je širokopasovni dostop na fiksni lokaciji najpogosteje zagotavljal preko xDSL tehnologij ali prek kabelskih omrežij (str. 62) in da je po podatkih APEK v tem letu preko kabelskega dostopa do širokopasovnega interneta dostopalo okoli 30% vseh uporabnikov (str. 63).

121. Podjetje Telekom Slovenije je v zvezi s tem predlagalo, naj izvede poizvedbe pri nasledniku Zveze kabelskih operaterjev Slovenije in pri kabelskih operaterjih o tem, koliko je bilo v spornem časovnem obdobju uporabnikov kabelskih omrežij. Predlagalo je tudi zaslišanje prič [REDACTED] kar ni bilo izvedeno, ker ni navedlo, o čem naj bi predlagana priča izpovedala.

122. Te ugotovitve na medoperaterski trg ne vplivajo, saj ne obstaja enotno kabelsko dostopovno omrežje, do katerega bi bilo mogoče dostopati na eni točki ter pri katerem bi lahko operaterji napredovali po investicijski lestvici.<sup>67</sup> Kolikor pa se nanašajo na maloprodajni trg širokopasovnih priključkov, pa je že iz teh navedb razvidno, da je bil tudi v tem primeru delež xDSL in s tem podjetja Telekom Slovenije (glede na nad 90% delež Siol-a na bakrenem omrežju: po podatkih iz letnega poročila Telekoma Slovenije je bil delež Siol-a avgusta 2005 95%<sup>68</sup>, po podatkih iz letnih poročil APEK za leto 2005: SIOL

<sup>67</sup> V zvezi s tem glej obrazložitev zgoraj.

<sup>68</sup> Izjava na PRD z dne 02. 07. 2013 dok. št. 3072-2/2004/124 točka 128 na strani 54 alineja 7 Letno poročilo 2005 Skupine Telekom Slovenije, Telekom Slovenije d.d.



91,42%, Medinet 4,29%, Voljatelj 2,02% in drugi 2,27%, v letih 2003 in 2004 pa APEK navaja delež Siol-a pa je bil 99% in 92%.) visok in da je zaradi boljšega dostopa do potencialnih strank zaradi razširjenosti bakrenega omrežja ta delež iz leta v leto rasel. APEK je v Letnem poročilu za leto 2003 navedla, da je bilo vseh širokopasovnih priključkov 60.000, od tega je imel SiOL 54% vseh priključkov, v Letnem poročilu za leto 2004 je navedla, da ima glavni operater na trgu širokopasovnih storitev 57% vseh priključkov, v letnem poročilu za leto 2005 je po stanju 1. 7. 2004 razviden 60% delež vseh priključkov, po stanju 1. 10. 2004 61% vseh priključkov, po stanju 1. 1. 2005 64% vseh priključkov, po stanju 1. 7. 2005 61%, po stanju 1. 10. 2005 60% vseh priključkov, po stanju 1. 1. 2006 pa 61% vseh priključkov.

123. Poleg tega iz navedenih podatkov tudi izhaja, da so bili kabelskimi operaterji izjemno razdrobljeni zato so težje dosegali ekonomije obsega kot podjetje Telekom Slovenije. Končno pa je glede na očitano kršitev, prav zaradi ravnanja podjetja Telekom Slovenije, ADSL uporabljalo manj uporabnikov, kot bi jih brez pogojevanja s predhodnim zakupom ISDN priključka. Na hitrorastočih trgih – kot je bil v obravnavanem obdobju trg širokopasovnega dostopa do interneta – je sam tržni delež glede na že obstoječe širokopasovne priključke treba upoštevati v kontekstu rasti celotnega trga. Trg je hitro rasel z njim pa zlasti tržni delež podjetja Telekom Slovenije, saj je uporabljalo najbolj razširjeno omrežje. Glede na to, da navedeni podatki niso sporni, Agencija ni izvedla predlaganih dokazov. Enako velja za podatke iz študije Wholesale Broadband Access (dok. št. 3072-2/2004-32) in iz Implementacijskih poročil Evropske Komisije iz let 2004 in 2005 ter pričanjem [redacted] s tem v zvezi.

#### Zloraba

124. V skladu s sodno prakso sam prevladujoči položaj podjetja ni nezakonit, takšno prevladujoče podjetje lahko konkurira na trgu na podlagi lastne uspešnosti. Vendar ima zadevno podjetje posebno odgovornost, da ne dovoli, da bi s svojim ravnanjem škodilo učinkoviti in neizkrivljeni konkurenci na trgu, obseg te odgovornosti pa je treba obravnavati glede na posebne okoliščine vsake zadeve.<sup>69</sup>
125. ZPOmK-1 v četrtem odstavku 9. člena, ZPOmK, ki je veljal v času predmetne kršitve, pa v petem odstavku 10. člena, primeroma naštevata tipične primere zlorab. Med drugim pomenijo zlorabo tudi omejevanje proizvodnje, trgov ali tehničnega napredka v škodo potrošnika in pogojevanje sklepanja pogodb s sprejemom dodatnih obveznosti, ki po svoji naravi ali glede na trgovinske običaje niso povezane s predmetom teh pogodb.
126. Zlorabe prevladujočega položaja se delijo na izkoriščevalske in izključevalske. Izkoriščevalska so tista ravnanja, ki neposredno izkoriščajo potrošnike, na primer zaračunavanje čezmerno visokih cen ali tista ravnanja, ki potrošnika silijo v plačilo storitve, ki jih ti ne potrebujejo. Potrošnikom dalje škodijo ravnanja, ki zapirajo trg pred konkurenco, in ravnanja, ki upočasnjujejo tehnični napredek ali razvoj novih trgov in inovativnih storitev. Izključevalska so tista ravnanja, ki so usmerjena v obstoječe ali potencialne konkurente. Zlasti pri vertikalno integriranih prevladujočih podjetjih je značilno, da izkoriščajo svoj prevladujoči položaj na veleprodajnih trgih (upstream markets), da bi z izključitvijo na maloprodajnem trgu (downstream market) povečali tržno moč svoje maloprodajne enote.

<sup>69</sup> Glej Sodbe Sodišča EU v zadevah 322/81, Nederlandsche Banden Industrie Michelin (Michelin I) proti Komisiji, [1983] ZOdl., str. 3461, točka 57; T-83/91, Tetra Pak proti Komisiji (Tetra Pak II), [1993] ZOdl., str. II-755, točka 114; zadeva T-111/96, ITT Promedia proti Komisiji, [1998] ZOdl., str. II-2937, točka 139; T-228/97, Irish Sugar proti Komisiji, [1999] ZOdl., str. II-2989, točka 112; in T-203/01, Michelin proti Komisiji (Michelin II), [2003] ZOdl., str. II-4071, točka 97.

127. Med tipične primere zlorab spada tudi t.i. vezana prodaja, ko morajo stranke, ki kupijo en proizvod (zavezujoči proizvod), pri prevladujočem podjetju kupiti tudi drug proizvod (vezani proizvod). Vezana prodaja lahko poteka na tehnični ali pogodbeni podlagi, pri čemer je vezava tehnična, kadar je proizvod zasnovan tako, da lahko deluje samo v povezavi z vezanim proizvodom. Paketna prodaja je običajna praksa, s katero se želi strankam zagotoviti boljše proizvode ali cenejše ponudbe. Vendar lahko podjetje, ki je prevladujoče na trgu zavezujočega proizvoda, z vezano prodajo potrošnikom škodi, ker omejuje dostop do trga za druge proizvode, ki so del vezave, in posredno dostop do zavezujočega trga.<sup>70</sup>
128. Vezava bo praviloma prepovedana, če je podjetje prevladujoče na trgu zavezujočega proizvoda in če so poleg tega izpolnjeni še naslednji pogoji: (i) zavezujoči in vezani proizvod sta samostojna proizvoda in (ii) praksa vezane prodaje bo verjetno povzročila protikonkurenčno omejevanje dostopa.<sup>71</sup>
129. Proizvoda sta samostojna, če obstaja ločeno povpraševanje po vsakem od njiju in če ni že po naravi stvari nujno, da se prodajata skupaj.<sup>72</sup>
130. Vezana prodaja lahko povzroča protikonkurenčne učinke na vezanem trgu, zavezujočem trgu ali hkrati na obeh. Vendar se tudi takrat, ko je namen vezane prodaje zaščititi položaj prevladujočega podjetja na zavezujočem trgu, to naredi posredno prek omejevanja dostopa do vezanega trga. Tveganje protikonkurenčnega omejevanja dostopa je večje, če prevladujoče podjetje trajno oblikuje svojo strategijo vezane prodaje, na primer v obliki tehnično vezane prodaje.<sup>73</sup>
131. V konkretnem primeru je podjetje Telekom Slovenije, s pogojevanjem vzpostavitve ADSL povezave in priključka s sprejemom dodatnih obveznosti (zakup priključka ISDN), na svojo veleprodajno storitev dostopa omrežja ADSL (kjer ima prevladujoč položaj) vezalo storitev ISDN telefonije. Posledično je moral končni uporabnik za maloprodajne ADSL širokopasovne storitve kateregakoli operaterja predhodno zakupiti ISDN priključek.
132. Ugotovitveni postopek je najprej pokazal, da gre za dve samostojni storitvi. Kot izhaja iz mnenja APEK z dne 06. 09. 2007, sta ADSL in ISDN medsebojno neodvisni tehnologiji. Tudi upravno sodišče je v sodbi št. U 959/2008-17 kot nesporno ugotovilo, da ni po naravi stvari nujno, da se navedeni tehnologiji prodajata vezano.<sup>74</sup> V drugih državah se je ADSL prodajalo brez ISDN.
133. Z vidika potrošnika, ki je hotel v obravnavanem obdobju – torej pred razširjenostjo IP telefonije – uporabljati telefon (govorne storitve) kot tudi širokopasovni dostop do interneta (podatkovne storitve), sta ADSL in ISDN komplementarni storitvi. Samo ADSL (goli DSL) takemu potrošniku ne bi zadostoval, saj ta ni zagotavljal govornih storitev na fiksni lokaciji. Glede govornih storitev je ISDN substitut navadni PSTN telefoniji. ISDN je sicer dražji, vendar ima glede na PSTN funkcionalne prednosti (ker ima dve telefonski liniji omogoča stalno povezavo z internetom in hkratno telefoniranje in hitrejši ozkopasovni prenos

<sup>70</sup> Glej Sporočilo Komisije EU, nav. v op. 3, točke 47-49.

<sup>71</sup> Sodba Splošnega sodišča EU v zadevi T-201/04, Microsoft proti Komisiji, [2007] ZOdl., str. II-3601, zlasti točke 842, 859 do 862, 867 in 869.

<sup>72</sup> Glej Sporočilo Komisije EU, nav. v op. 3, toč. 51.

<sup>73</sup> Ibidem, toč. 52.

<sup>74</sup> Glej točko 14 zgoraj: »...tehnično ni nujno vezati ADSL tehnologijo na ISDN (navedeno dejstvo v strokovnem – tehničnem pogledu med strankami ni sporno)...«

podatkov). V kombinaciji z ADSL večina teh prednosti postane nesmiselnih, kot to v svojem mnenju z dne 06. 09. 2007 ugotavlja APEK.<sup>75</sup>

134. Nedvomno je obstajalo ločeno povpraševanje po govornih storitvah in po podatkovnih storitvah. Glede na to da so imeli nekateri potrošniki zgolj ISDN pa niso hkrati imeli tudi ADSLa (število ISDN uporabnikov je bilo namreč večje od ADSL uporabnikov kot izhaja iz grafa 3), je obstajalo ločeno povpraševanje po ISDN. Iz pritožb potrošnikov<sup>76</sup> izhaja, da je v obravnavanem času obstajalo tudi od ISDN ločeno povpraševanje po ADSL, saj so nekateri hoteli ADSL poleg že obstoječega PSTN priključka. To je razvidno tudi iz obnašanja potrošnikov po razvezavi z dne 05. 09. 2005, ko so ISDN priključke nehali kupovati in jih začeli odpovedovati.
135. Z odločitvijo za uporabo zgolj opreme po standardu iz Aneksa B in neuporabo univerzalnih razcepnikov je podjetje Telekom Slovenije tehnično vezalo dve samostojni storitvi tako, da potrošnik ni mogel izbirati, ali bo svoje potrebe po govornih in podatkovnih storitvah zadovoljeval z ADSL v kombinaciji z obstoječim PSTN priključkom ali v kombinaciji z ISDN priključkom.
136. Kljub izbiri Aneksa B vezava ni bila nujna, saj so obstajale tehnične rešitve, s katerimi bi lahko podjetje Telekom Slovenije ADSL-a željnemu potrošniku prepustilo odločitev o tehnologiji, s pomočjo katere bo telefoniral. Tehnična rešitev z univerzalnimi razcepniki je namreč dovolj poceni, da bi bila kombinacija ADSL in PSTN (četudi dražja za ceno razcepnika) še vedno cenejša od kombinacije ADSL in ISDN. Večina gospodinjstev s primerno parico za ADSL je že imela PSTN priključek.
137. Obstoj take rešitve pa za prevladujoče podjetje pomeni dolžnost aktivnega ravnanja. Rešitev z univerzalnimi razcepniki bi morala biti podjetju Telekom Slovenije znana že konec leta 1999, ko je bila sprejeta odločitev, da se ADSL-a uporabnikom PSTN ne bo zagotavljalo. Aktivnosti v smeri zagotovitve te rešitve bi morale upoštevati že v okviru izbire Aneksa B, ki sama po sebi ni sporna. Ne glede na odločitev za standarde po Aneksu A ali B, bi se moralo podjetje Telekom Slovenije zavedati svoje posebne odgovornosti, ki izvira iz prevladujočega položaja. Ta je terjala, da bi moralo podjetje ob zavedanju, da nima konkurence, paziti, da s svojim ravnanjem potrošnikom ne povzroča škode in da konkurence ne slabi še dodatno. Ko je bila torej sprejeta odločitev za uporabo standarda iz Aneksa B, bi moralo podjetje Telekom Slovenije hkrati vsaj začeti načrtovati vse potrebne investicije ali analizirati možnosti, da ne bi prišlo do predolgotrajnega omejevanja izbire potrošniku in s tem do omejevanja razvoja trga širokopasovnih storitev. Neobstoj takšnih analiz priča o tem, da je razlog za vezavo v poslovni politiki ne pa v tehničnih okoliščinah povezanih z Aneksom B. Kot izhaja iz odgovora podjetja Telekom Slovenije APEK-u z dne 03. 09. 2004 (dok. št. 3072-2/2004/7), je podjetje Telekom Slovenije možnost dobave ustreznih razcepnikov začelo raziskovati šele v letu 2004, kar je skoraj dve leti po tem, ko so postali standardizirani.
138. Kot izhaja iz odgovora na zahtevo za posredovanje podatkov (dokumenta št. 3072-2/2004-108), je podjetje Telekom Slovenije sledilo svojim investicijskim usmeritvam in modelom gostote pokrivanja z ISDN naročniki. Gre za, kot samo navaja, »razumljivo« odločitev, po kateri je vzdrževalo prodajo ISDN priključkov, v kateri je zaostajalo za operaterji iz drugih držav, ki so ISDN uvedli prej. S tem, ko je odlašalo z nakupom univerzalnih razcepnikov, je omejilo vlaganja v ADSL tehnologijo, ki bi omogočilo ADSL tudi tistim uporabnikom, ki niso bili pripravljeni kupiti ISDN priključka, kar si je glede na

<sup>75</sup> Dok. št. 3072-2/2004/69., odgovor na vprašanja 6 in 9..

<sup>76</sup> Glej prijavo in dokument št 3072-2/2004/21 z dne 10. 10. 2005..

svoj položaj moči, da ravna neodvisno od konkurentov in potrošnikov, lahko privoščilo. Če bi bilo podjetje Telekom Slovenije izpostavljeno konkurenčnim pritiskom, bi si prizadevalo pridobiti vsako stranko, tako pa se je sprjaznilo s tistimi strankami, ki so bile pripravljene zakupiti ISDN, četudi ga niso potrebovale.

139. Odločitev o (ne)vlaganju v razcepnike je torej povezana z odločitvijo o pogojevanju vzpostavitve ADSL povezave in priključka s hkratnim obveznim zakupom priključka ISDN. Zato se podjetje Telekom Slovenije ne more sklicevati na tehnično neustreznost lastnega omrežja – torej da glede na odločitev za Aneks B ne vgradi tudi ustreznih razcepnikov takoj, ko je to možno – kot na neko objektivno dano okoliščino.
140. Posledica takega ravnanja je škoda za potrošnika. Škoda je nastala uporabnikom, ki imajo na voljo ustrezno bakreno zanko (dovolj dolgo, brez PCM), vendar so morali za širokopasovni ADSL dostop nositi še strošek ISDN priključka, čeprav ga niso potrebovali. Da je to povzročalo nezadovoljstvo strank, izhaja iz prijave (dok. št. 3072-2/2004-1) in prijav dveh strank na Tržni inšpektorat RS (dok. št. 3072-2/2004-21). S tega vidika gre za izkoriščevalsko zlorabo, saj je moral potrošnik pravzaprav plačati višjo ceno za ADSL priključek (najprej 105,2 EUR za ISDN, četudi ga ni potreboval, potem pa še 126 EUR (30.252 SIT)<sup>77</sup> priključnine za ADSL). Konkurenti, ki so dostopali do Telekomovega omrežja prek storitve širokopasovnega dostopa z bitnim tokom, na ta del cene niso mogli pritiskati, saj je bil obstoječi priključek ISDN-BA v skladu s *Splošnimi pogoji za opravljanje storitev v dostopovnem omrežju ADSL z dne 17. 01. 2001* predpogoj za zagotavljanje storitev v dostopovnem omrežju ADSL. Pri primerjavi cen ADSL storitev po Evropi je sicer podjetje Telekom Slovenije ugotovilo, da je bila cena ADSL storitev v Sloveniji nizka, vendar se pri tej primerjavi ni upošteval sprejem morebitnih dodatnih obveznosti, kot je v primeru Telekoma Slovenije zakup ISDN priključka. Cene pa je treba primerjati tudi glede na kupno moč.
141. Poleg tega je alternativnim operaterjem otežilo penetracijo razvijajočega se trga ADSL storitev, saj je moral potrošnik pred naročilom ADSL predhodno s Telekomom dogovoriti za ISDN priključek, s čimer je bil avtomatsko izpostavljen ADSL ponudbi družbe Siol d.o.o. Kot izhaja iz letakov v spisu, je Telekom Slovenije v svoji ponudbi ADSL oglaševal kot nadgradnjo ISDN in tako storitev ISDN oglaševal skupaj z ADSL storitvami Siol. Alternativni operaterji ISDN priključka niso mogli zagotoviti sami, mimo podjetja Telekom Slovenije. Verjetnost omejevanja dostopa je bila že samo zaradi stopnje dominancie podjetja Telekom Slovenije podana. Izključevalski učinek ravnanja se kaže v kar 95% tržnem deležu Siol-a na maloprodajnem trgu v avgustu leta 2005, kot je razvidno iz letnega poročila podjetja Telekom Slovenije za 2005.<sup>78</sup> Na bakrenem omrežju je torej leta 2005 le 5% ADSL priključkov uporabljalo storitve pri alternativnih operaterjih. Posledično je bila zaradi nizke penetracije ADSL priključkov tudi motivacija za napredovanje alternativnih operaterjev po investicijski lestvici in razvijanju lastnega omrežja v obdobju pred razvezo nižja kot po 5. 9. 2005. Po razvezavi je začel delež Siola na bakrenem omrežju upadati. Držijo sicer navedbe podjetja Telekom Slovenije, da je k upadu tega deleža prispevala še cela vrsta drugih dejavnikov, vendar se je konkurenčnost na maloprodajnem trgu širokopasovnega dostopa do interneta z razvezavo nedvomno povečala.

<sup>77</sup> Glej prilogo k dokumentu št. 3072-2/2004-1 reklamni letak Telekoma Slovenije »Do najhitrejšega interneta za samo 4 tolarje!«, drugi stavek pod zvezdico označenega besedila na drugi strani letaka: »Vsi naročniki, ki ne želijo skleniti naročniškega razmerja za 24 mesecev, lahko pridobijo SIOL ADSL ob plačilu priključnine v višini 30.252 SIT«.

<sup>78</sup> Izjava na PRD z dne 02. 07. 2013 dok. št. 3072-2/2004/124 točka 128 na strani 54 alinea 7 Letno poročilo 2005 Skupine Telekom Slovenije, Telekom Slovenije d.d.,

142. Iz časopisnih člankov je razvidno, da je bila razvezava v javnosti težko pričakovana.<sup>79</sup> Iz podatka o strmem povečanju penetracije ADSL priključkov v letu 2005 iz točke 84 zgoraj je mogoče sklepati, da se veliko potencialnih uporabnikov prej ni odločilo za ADSL priključek ravno zaradi vsiljene vezave ISDN priključka, saj ga uporabniki očitno niso potrebovali in zato zanj niso bili pripravljeni dodatno plačevati, dodatno pa se je s tem zaviral hitrejši razvoj trga širokopasovnega ADSL dostopa do interneta. Razvidno je tudi, da so uporabniki po razvezavi začeli odpovedovati priključke ISDN ter da so bili nezadovoljni, ko so izvedeli, da bi lahko imeli ADSL tudi brez ISDN priključka.<sup>80</sup>
143. Navedba, da je na enak način ADSL z ISDN pogojevalo podjetje Deutsche Telekom, pa na ugotovitev kršitve ne vpliva, saj je, v kolikor je tudi to podjetje ravnalo tako, da je kljub enostavnim tehničnim rešitvam odlašalo z vpeljavo opreme, ki bi omogočila ADSL dostop tudi tistim, ki ISDN priključka ne potrebujejo, ravnalo protipravno.
144. Agencija zaključuje, da je podjetje Telekom Slovenije s tem, ko glede na izbiro ADSL opreme po standardu iz Aneksa B ni začelo raziskovati možnosti za zagotovitev ADSL storitev tudi tistim potrošnikom, ki po storitvi ISDN niso povpraševali, ravnalo v nasprotju s svojo posebno dolžnostjo, ki izhaja iz njegovega prevladujočega položaja. Tako je vezavo ADSL in ISDN vzdrževalo tudi po tem, ko so nedvomno obstajale enostavne rešitve – standardizirani univerzalni razcepniki, s katerimi bi se lahko vezavi ADSL in ISDN izognilo. Ker je bil standard ETSI TS 101 952-1-4 V1.1.1 objavljen novembra 2002, je podjetje Telekom Slovenije od 01. 12. 2002<sup>81</sup> do 05. 09. 2005 neupravičeno odlašalo z omogočanjem sklenitve ADSL razmerja na podlagi zgolj PSTN priključka, s čimer je omejevalo tehnični napredek v škodo potrošnikov in pogojevalo sklepanje pogodb s sprejemom dodatnih obveznosti, ki po svoji naravi ali glede na trgovinske običaje niso povezane z vsebino teh pogodb, ter tako zlorabilo prevladujoč položaj na upoštevem trgu.

*Glede ekonomske upravičljivosti ravnanja podjetja Telekom Slovenije*

145. Čep rav 9. člen ZPOMK-1, drugače kot 6. člen (omejevalni sporazumi), ne pozna tretjega odstavka, ki dovoljuje izjemo od splošne prepovedi zaradi ekonomske upravičenosti ravnanja, Evropska komisija upošteva tudi argumente, ki jih predložijo prevladujoča podjetja, da je njihovo ravnanje upravičeno.<sup>82</sup> Prevladujoče podjetje lahko v zahtevku dokaže, da je bilo njegovo ravnanje objektivno potrebno, ali, da je posledica njegovega ravnanja bistveno večja učinkovitost, ki pretehta kakršne koli protikonkurenčne učinke na potrošnike. V tem okviru je treba oceniti, ali je zadevno ravnanje nujno in sorazmerno s ciljem, ki naj bi ga prevladujoče podjetje poskušalo doseči.
146. O vprašanju, ali je ravnanje objektivno potrebno in sorazmerno, je treba odločati na podlagi zunanjih dejavnikov, ki se ne nanašajo na prevladujoče podjetje (torej ne, ali se podjetju Telekom Slovenije tako ravnanje splača – cilj zlorabe je namreč vedno ekonomski – npr. kovanje monopolnih dobičkov).

<sup>79</sup> Priloge k dokumentom št. 3072-2/2004-1 in 3072-2/2004-25.

<sup>80</sup> To izhaja tudi iz prijav potrošnikov [redacted] in [redacted] iz dok. št. 3072-2/2004-21.

<sup>81</sup> Pred tem namreč ni z gotovostjo ugotovljeno, da bi bilo možno ekonomsko upravičeno – torej s poceni univerzalnimi razcepniki – zagotoviti delovanje obeh kombinacij (ISDN/ADSL in PSTN/ADSL) v istem kablu hkrati.

<sup>82</sup> Čemur sledi tudi sodna praksa Sodišča EU v zadevah 27/76, United Brands proti Komisiji, [1978] ZOdl., str. 207, točka 184; zadevo 311/84, Centre Belge d'études de marché – Télémarketing (CBEM) proti Compagnie luxembourgeoise de télédiffusion (CLT) in Information publicit e Benelux (IPB), [1985] ZOdl., str. 3261, točka 27; T-30/89, Hilti proti Komisiji, [1991] ZOdl., str. II-1439, točke 102–119; zadevi T-83/91, Tetra Pak International proti Komisiji (Tetra Pak II), [1994] ZOdl., str. II-755, točki 136 in 207; in C-95/04 P, British Airways proti Komisiji, [2007] ZOdl., str. I-2331, točki 69 in 86.

147. Prevladujoče podjetje lahko upraviči ravnanje, s katerim konkurentom omejuje dostop, na podlagi večje učinkovitosti, pri čemer mora biti ta dovolj velika, da bi na koncu to ravnanje kakor koli škodovalo potrošnikom. V tem okviru mora prevladujoče podjetje na splošno z dovolj veliko stopnjo verjetnosti in na podlagi preverljivih dokazov pokazati, da so ob smiselni primerjavi s pogoji za izjemo od prepovedanosti omejevalnih sporazumov, izpolnjeni naslednji kumulativni pogoji:

- večja učinkovitost je ali bo verjetno dosežena kot posledica ravnanja. Pri tem se upošteva na primer tehnične izboljšave kakovosti blaga ali zmanjšanje stroškov proizvodnje ali distribucije,
- ravnanje je nujno za doseganje te večje učinkovitosti: za doseganje enakega izboljšanja učinkovitosti ne sme biti nobenih drugih možnosti ravnanja, ki bi manj omejevale konkurenco,
- morebitna izboljšanja učinkovitosti, nastala zaradi zadevnega ravnanja, odtehtajo vse morebitne negativne učinke na konkurenco in blaginjo potrošnikov na prizadetih trgih,
- ravnanje ne sme popolnoma izključiti učinkovite konkurence. Po mnenju Komisije izključevalnega ravnanja, ki ohranja, ustvarja ali krepi tržni položaj, ki se približuje monopolu, običajno ni mogoče upravičiti z razlogom, da dosega tudi večjo učinkovitost.<sup>83</sup>

148. Prevladujoče podjetje mora zagotoviti vse potrebne dokaze, iz katerih je razvidno, da je zadevno ravnanje objektivno utemeljeno.<sup>84</sup> Nato mora Agencija podati svojo končno oceno o neupravičenosti ravnanja ter po tehtanju protikonkurenčnih učinkov na eni strani in učinkovitosti na drugi presoditi, ali bo ravnanje škodilo potrošnikom.

149. Glede na to, da podjetje Telekom Slovenije ni navedlo, v čem naj bi bila sporna vezava ADSL/ISDN povezana z inovacijami, zmanjševanjem stroškov in učinkovitostjo podjetja, ni mogoče opraviti tehtanja oziroma ocenjevati, ali bi bilo mogoče enake učinkovitosti doseči tudi na drug način. Že sama razlika v številu takratnih PSTN in ISDN uporabnikov, ki bi jim bakrena parica omogočala ADSL, pa kaže na veliko verjetnost, da bi drugačna investicijska politika, ki ne bi vsebovala protipravnih vezav storitev, povečala povpraševanje po ADSL storitvah, s čimer bi se lažje pokrili fiksni stroški investicij. Zlasti pa ni jasno, zakaj je bila učinkovita odložitev nabave univerzalnih razcepnikov za skoraj tri leta odkar so ti postali standardizirani.

150. Pavšalna navedba podjetja Telekom Slovenije, da naj bi vezava ADSL/ISDN prinašala koristi, ne more biti pravno upoštevana, dokazno breme glede neobstoja te okoliščine pa ni na Agenciji, ampak glede na zgoraj navedeno prakso Evropske komisije in Sodišča EU na stranki, ki to zatrjuje.

151. Kolkor je bil cilj podjetja Telekom Slovenije zagotoviti večjo pokritost z ISDN naročniki in učinkovito uporabiti naložena sredstva, bi ta cilj lahko zasledovalo z aktivnim oglaševanjem in legitimnim spodbujanjem nakupa ISDN priključkov, vendar tako, da se uporabniki lahko za nakup prosto odločijo. Navsezadnje pa bi lahko podjetje Telekom Slovenije do zagotovitve hkratnega delovanja ADSL prek PSTN, ISDN priključke končnim uporabnikom zagotavljalo brezplačno (ne pa tudi storitev telefonije). Vezava torej ni bila nujna za doseg tega cilja.

<sup>83</sup> Sporočilo Komisije EU, nav. v op. 3, točka 30.

<sup>84</sup> Glej Sporočilo Komisije EU, nav. v op. 3, točka 31.

## VI. PREOSTALE NAVEDBE STRANKE IZ IZJAVE NA PRD IN OPREDELITVE AGENCIJE DO TEH NAVEDB

152. V izjavi na PRD je podjetje Telekom Slovenije podalo veliko število navedb in pravnih naziranj ter predlagalo izvedbo dodatnih dokazov, v tej odločbi pa se Agencija opredeljuje le do bistvenih navedb in dokazov, ki jih je to predlagalo v izjavah o PRD, do tistih navedb in dokazov, ki za predmetni postopek niso relevantni, pa se Agencija ne opredeljuje. V nadaljevanju se Agencija dodatno opredeljuje do nekaterih navedb in dokaznih predlogov, ki jih je bilo treba posebej razjasniti in do katerih se ni opredelila že prej v tej odločbi.
153. Podjetje Telekom Slovenije je v svoji izjavi na PRD predlagalo, da Agencija izvede ustno obravnavo in zasliši predlagane prič. Ni pa navedlo, zakaj ne more učinkovito dokazovati pravilnosti svojih navedb v dokumentih, ki predstavljajo dokaz v tem postopku na drug način (npr. s predložitvijo podpisane izjave svojih zaposlenih glede navedb, ki naj bi jih s svojimi izpovedbami podprli), zato izvedba ustne obravnave ni nujna.
154. Agencija poudarja, da odloča v skladu z določbo 21. člena ZPOmK-1 v postopku brez ustne obravnave, razen, če uradna oseba, ki vodi postopek, presodi, da je treba zaradi razjasnitve ali ugotovitve odločilnih dejstev opraviti ustno obravnavo. Agencija je glede na vsa dejstva in dokaze v postopku ocenila, da izvedba ustne obravnave ni potrebna, saj meni, da ni treba zaradi razjasnitve zadeve izvajati dokazov z zaslišanjem prič na ustni obravnavi. Podjetje Telekom Slovenije je imelo v predmetnem postopku možnost, da učinkovito uveljavi in zavaruje svoje pravice in pravne koristi, odločba pa se ne opira na dejstva, ki niso zadosti raziskana. Tekom postopka je podjetje Telekom Slovenije predložilo Agenciji več pisnih vlog in tudi izjavo na povzetek relevantnih dejstev. Ustne obravnave so tudi sicer v postopkih varstva konkurence redke in je postopek ugotavljanja kršitev pravil konkurence praviloma pisen. Zaradi navedenega Agencija na tem mestu zavrača predlog za izvedbo ustne obravnave in zaslišanje predlaganih prič.
155. Pogosto so bili ti dokazni predlogi tudi nepotrebni, zato jih Agencija ni izvedla. Podjetje Telekom Slovenije je na več mestih v izjavi na PRD zatrjevalo različne tehnične značilnosti omrežja, stroške investicij, višino penetracije širokopasovnih priključkov, dejanske investicije ter obveznost zagotavljanja univerzalne storitve v zahtevani kvaliteti, Agencija pa ne dvomi v resničnost teh navedb podjetja Telekom Slovenije in je navedbe podjetja Telekom Slovenije glede njegovega omrežja (koliko je bilo PCM, ISDN, funkcijskih lokacij, DSLAMov ipd.), kolikor si niso med seboj ali z ostalimi izvedenimi dokazi v nasprotju, v celoti upoštevala, zato zaslišanja posameznih sedanjih in bivših zaposlenih v podjetju ter postavitev izvedencev s tem v zvezi niso potrebna. To pa ne pomeni, da se Agencija vedno strinja tudi s (pravnimi) zaključki podjetja Telekom Slovenije, do katerih pride z uporabo teh podatkov o omrežju. Navkljub resničnost zatrjevanih dejstev, ta dejstva v ničemer ne spremenijo pravnih zaključkov Agencije. Zaradi preglednosti Agencija v nadaljevanju našteva nepotrebne dokazne predloge: zaslišanja naslednjih prič:
- [redacted]
- [redacted] zaslišanje izvedenca, ki je izdelal izvedensko mnenje z dne 21. 08. 2006,
- [redacted]
- [redacted] in postavitev novih izvedencev različnih strok (npr. izvedenec telekomunikacijske, ekonomske stroke) ter druge s tem v zvezi povezane dokazne predloge.
156. Agencija tudi zavrača zaslišanje izvedenca, ki je izdelal izvedensko mnenje z dne 21. 8. 2006, ki naj bi potrdil, da je ADSL le nadgradnja ISDN, saj je iz ugotovitev APEK razvidno,

da ne gre za nadgradnjo v smislu naravne povezanosti, ki bi ADSL odvzela lastnost samostojnega proizvoda oz. storitve, ampak za modernejšo tehnologijo.

157. Tudi zaslišanje [redacted] in [redacted] v zvezi s proizvodnjo univerzalnih razcepnikov v podjetju LE-TEHNIKA d.o.o. je nepotrebno, saj Agencija ne dvomi, da jih je to podjetje res začelo takrat proizvajati, kot pa je navedeno zgoraj, to ni pravnorelevantno.

158. Nepotrebno je tudi zaslišanje nekdanjih članov uprave [redacted] [redacted] saj naj bi izpovedali enako, kot je podjetje Telekom Slovenije že navedlo v izjavi na PRD, Agencija pa je te navedbe v obrazložitvi upoštevala. Podjetje Telekom Slovenije tudi ni navedlo, kam naj bi Agencija tem pričam vročala vabila.

159. Podjetje Telekom Slovenije je v zvezi z dokazovanjem škode potrošnikov predlagalo postavitve izvedenca telekomunikacijske stroke, ki naj bi tehnično pojasnil, katere storitve razvezave krajevne zanke je podjetje Telekom Slovenije ponujalo in kaj so slednje omogočale, potrdil pa na bi tudi, da je bilo preko razvezave krajevne zanke, povsem razvezanega dostopa v spornem obdobju mogoče ponujati tudi širokopasovni dostop brez ISDN priključka. Agencija je v točkah o nezamenljivosti razvezave lokalne zanke in storitve z dostopom z bitnim tokom pojasnila, da pred letom 2005 ni bilo alternativnih operaterjev, ki bi že vlagali v kolokacije, poleg tega pa bi za popolno neodvisnost od Telekomove ISDN storitve operater potreboval polno razvezan dostop. Takih pa je bilo, kot izhaja iz navedb podjetja Telekom Slovenije iz 62. strani izjave na PRD po stanju januar 2006 le 1094 bakrenih zank. Agencija pa je tudi pojasnila, da sta bila za potrošnika pred uvedbo IP telefonije, telefonski in ADSL priključek komplementa. Zato bi morali alternativni operaterji biti sposobni zagotoviti strankam tudi storitve govorne telefonije, za katero je potrebno uporabiti infrastrukturo podjetja Telekom Slovenije.

160. Podjetje Telekom Slovenije je opirajoč na Mnenje [redacted] in [redacted] [redacted] ki sta ga v zvezi s presojo dolžnih ravnanj z vidika konkurenčnega prava podala po naročilu podjetja Telekom Slovenije, ki ga je podjetje Telekom Slovenije priložilo tožbi v postopku pred Upravnim sodiščem (RS U 959/2008), poudarilo, da se v konkurenčnem pravu od podjetja redko zahtevajo pozitivna, aktivna ravnanja v smislu investicij v omrežje in da za tako naložitev obveznosti niso bili izpolnjeni pogoji. Odločitev, da podjetje investicij ne bo izvedlo, naj bi bila razumna in normalna, z ravnanjem pa naj ne bi nastala škoda za potrošnike. V zvezi s tem je treba izpostaviti, da je dodatne investicije v univerzalne razcepnike terjala prav sporna odločitev podjetja Telekom Slovenije za Aneks B, glede na katero bi podjetje nujnost teh (neobsežnih) investicij moralo pričakovati že leta 1999, začelo jih je raziskovati šele v letu 2004, izvršilo pa več kot eno leto kasneje - 05. 09. 2005 (nabava in testiranje standardiziranih razcepnikov). V vmesnem času so morali dostopa do interneta po širokopasovnih hitrostih željni potrošniki zakupovati še ISDN telefonske priključke, ki jih niso potrebovali, zaradi česar jim je nastajala škoda. Meja med aktivnimi in pasivnimi ravnanji, ki se zahtevajo od prevladujočih podjetij, je torej zabrisana in odvisna od dejanskih okoliščin primera. Tako je na primer težko razločiti med aktivno obveznostjo dajanja dostopa do ključne infrastrukture in pasivno obveznostjo – prepovedjo zavračanja dostopa do te infrastrukture. Če je za dostop potrebna izvedba sorazmerne investicije, neizvedba take investicije pomeni zavračanje dostopa.



## VII. STROŠKI POSTOPKA

161. Skladno s 118. členom Zakona o splošnem upravnem postopku<sup>85</sup> (v nadaljevanju: ZUP) z odločbo organ odloči o stroških postopka, kdo trpi stroške postopka, koliko znašajo ter komu in v katerem roku jih je treba plačati. Podrobnejša merila za odmero stroškov ureja Pravilnik o stroških v upravnem postopku<sup>86</sup>.
162. Določbe o tem kdo nosi stroške postopka ureja ZUP v drugem odstavku 113. člena, kjer določa, da če se je postopek začel po uradni dolžnosti, grede stroški v breme stranke, če se je postopek končal za stranko neugodno. V predmetni zadevi, se je postopek končal neugodno za podjetje Telekom Slovenije, saj je bila ugotovljena kršitev, zato mora podjetje Telekom plačati nastale stroške postopka.
163. Tekom postopka so v predmetni zadevi nastali stroški postopka, in sicer izdatki Agencije za izvedensko mnenje z dne 21. 08. 2006<sup>87</sup>. Glede na to, da je bilo izvedensko mnenje z dne 21. 08. 2006<sup>88</sup> pridobljeno le glede ugotavljanja obstoja kršitve iz izreka te odločbe in ne glede ugotavljanja kršitve, v katerem se je postopek zoper podjetje Telekom Slovenije ustavil,<sup>89</sup> mora podjetje Telekom Slovenije poravnati celoten znesek za pridobljeno izvedensko mnenje.
164. Če pred organom opravlja izvedensko delo sodni izvedenec ali sodni tolmač, se plačilo za opravljeno storitev določi po predpisih, ki veljajo za sodne izvedence oziroma sodne tolmače. Drugim izvedencem in tolmačem se plačilo za opravljeno storitev odmeri ob upoštevanju zahtevnosti zadeve, vloženega truda, porabljenega časa, stroškov porabljenega materiala in drugih izdatkov v zvezi z opravljenim delom. Znesek plačila za opravljeno storitev v drugim izvedencem in tolmačem ne sme presežati zneska plačila, ki bi se za takšno izvedensko delo odmeril sodnim izvedencem oziroma sodnim tolmačem<sup>90</sup>. Podlaga za odmero višine nagrade in povrnitve stroškov za izvedenca je torej Pravilnik o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih<sup>91</sup>.
165. Izvedenec je za izvedensko mnenje z dne 21. 08. 2006<sup>92</sup> izstavil v višini 991,44 EUR, ki ga je Agencija tudi poravnala<sup>93</sup>. Agencija ugotavlja, da je bil znesek odmerjen skladno s Pravilnikom o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih, in sicer 300 točk za študij spisa pri obsegu nad 200 do 500 strani<sup>94</sup>, 500 točk za zbiranje in proučevanje dodatne dokumentacije (več kot 100 strani)<sup>95</sup>, 1000 točk za pisno izdelavo izvedenskega mnenja, ki je bi opredeljen kot izjemno zahteven<sup>96</sup>, skupaj torej 1800 točk. Vrednost točke je enaka vsakokratni veljavni vrednosti točke po odvetniški tarifi<sup>97</sup>, katere vrednost je bila v času

<sup>85</sup> Uradni list RS, št. 24/06-UPB2, 105/06-ZUS-1, 126/07, 65/08, 47/09 Odl.US: U-I-54/06-32 (48/09 popr.), 8/10 in 82/13.

<sup>86</sup> Uradni list RS, št. 86/05.

<sup>87</sup> Dokument št. 3072-2/2004-43.

<sup>88</sup> Dokument št. 3072-2/2004-43.

<sup>89</sup> Glej zgoraj točko 11 obrazložitve te odločbe

<sup>90</sup> Prvi, drugi in tretji odstavek 13. člena Pravilnika o stroških v upravnem postopku.

<sup>91</sup> Uradni list RS, št. 7/02, 75/03, 72/05 in 71/07. Glede na to, da je datum opravljene storitve 15. 11. 2007 (Dokument št. 3072-2/2004-128), je Agencija odmerila navedeni strošek skladno s takrat veljavnim predpisom.

<sup>92</sup> Dokument št. 3072-2/2004-43.

<sup>93</sup> Dokument št. 3072-2/2004-128.

<sup>94</sup> Tretja točka prvega odstavka 45. člena Pravilnika o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih.

<sup>95</sup> Četrta točka prvega odstavka 46. člena Pravilnika o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih.

<sup>96</sup> Četrta točka prvega odstavka 47. člena Pravilnika o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih.

<sup>97</sup> 44. člen Pravilnika o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih.

opravljene storitve<sup>98</sup> 0,4590 EUR<sup>99</sup>, skupaj torej 826,20 EUR (1800 točk x 0,4590 EUR). Izvedenec je upravičen tudi do davka na dodano vrednost<sup>100</sup>, kar zneso 165,24 EUR (826,20 EUR x 20%). Vse skupaj torej znaša 991,44 EUR (826,20 EUR + 165,24 EUR).

166. Stroške postopka mora podjetje Telekom plačati Javni agenciji Republike Slovenije za varstvo konkurence, Kotnikova 28, 1000 Ljubljana, v roku 15 dni od pravnomočnosti te odločbe na račun št. 011008450174336, sklic 11-16608-7120087.

167. Drugi stroški v postopku niso nastali.

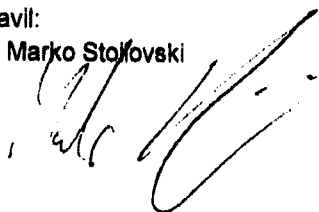
### VIII. OBJAVA IZREKA ODLOČBE

168. Na podlagi petega odstavka 22. člena ZPOmK-1 se izrek odločbe objavi na spletni strani Agencije.

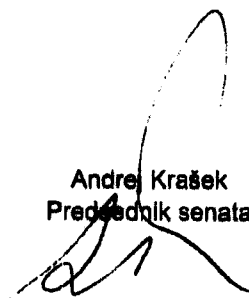
### POUK O PRAVNEM SREDSTVU:

Zoper to odločbo je mogoče vložiti tožbo pri Upravnem sodišču Republike Slovenije, Fajfarjeva 33, 1000 Ljubljana, v roku trideset (30) dni od dneva vročitve odločbe. Tožba se v dveh izvodih vloži pri sodišču ali pa se pošlje po pošti. Šteje se, da je bila tožba vložena pri sodišču tisti dan, ko je bila priporočeno oddana na pošto.

Pripravil:  
mag. Marko Stožovski



Andrej Krašek  
Predsednik senata



### Vročiti:

- Telekom Slovenije d.d., Cigaletova 15, 1000 Ljubljana – osebno po ZUP, po pooblaščenцу: Stojan Zdošek- Odvetnik, Miklošičeva 5, 1000 Ljubljana.

### Vložiti:

- zbirka dokumentarnega gradiva, tu.

<sup>98</sup> Glede na to, da je datum opravljenosti storitve 15. 11. 2007 (Dokument št. 3072-2/2004-128), je Agencija odmerila navedeni strošek skladno s takrat veljavnim predpisom.

<sup>99</sup> Odvetniška tarifa (Uradni list RS, št. 67/03 (70/03 popr.), 67/08-ZOdvT), 15. člen.

<sup>100</sup> Šesti odstavek 48. člena Pravilnika o sodnih izvedencih in sodnih cenicah.